

ՀՐ. ՍՃԱՌԵԱՆ

ԳՐԱԲԱՐԻ
ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ՊԵՏԶՐԱՏ

ՄՅՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

ԳՐԱԲԱՐԻ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Կազմեց
ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Գ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1986

Մրբագրիչ Գառնիկ Տ. Սեփանյան

**Պետրասի տպարան
Հրատարակ. № 3732
Գլավիլիս Ա. 2118
Պատվեր № 628
Տիրաժ 3000**

ՎԻՊԱՍԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

1.

ԵՐԳ ՎԱՀԱԳՆԻ

Երկնէր երկին և երկիր,
Երկնէր և ծովն ծիրանի.
Երկն ի ծովուն ունէր և զկարմրիկն եղեգնիկ.
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր.
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր.
Եւ ի բոցոյն վազէր խարտեաշ պատանեկիկ,
Նա հուր հեր ունէր,
Բոց ունէր մօրուս,
Եւ աշկունքն էին արեգակունք:

Խոր. Ա. 1ա.

2.

ԵՐԳ ՎԱՐԴԳԷՍԻ

Հատուած գնացեալ Վարդգէս մանուկն
Ի Տուհաց գաւառէն, զՔասախ գետով,
Եկեալ նստեալ զՇրէշ բլրով,
ԶԱրախմէդ քաղաքաւ, զՔասաղ գետով,
Կռել կոփել զդուռնն Երուսնդայ արքայի:

Խոր. Բ. կե.

3.

Քեզ ասեմ, այր քաջ Արտաշէս,
 Որ լաղթեցեր քաջ աղգին Ալանաց,
 Ե՛կ հաւանեաց բանից
 Աչագեղոյ դստերս Ալանաց՝
 Տալ զպատանիդ:
 Զի վասն միոյ քինու ոչ է օրէն դիւցազանց՝
 Զայլոց դիւցազանց զարմից
 Բառնալ զկենդանութիւն,
 Կամ ծառայեցուցանել
 Եւ ի ստրկաց կարգի պահել:
 Եւ թշնամութիւն յաւիտենական
 Ի մէջ երկոցունց աղգաց քաջաց հաստատել:

Խոր. Բ. ձ.

4.

Եւ ուստի՞ տացէ քաջն Արտաշէս
 Հազարս ի հազարաց և բիւրս ի բիւրուց,
 Ընդ քաջազգւոյ կոյս օրիորդիս Ալանաց:

Խոր. Բ. ձ.

5.

Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս ի Սեաւն գեղեցիկ՝
 Եւ հանեալ զոսկէօղ շիկափող պարանն,
 Եւ անցեալ որպէս զարծուի սրաթև ընդ գետն,
 Եւ ձգեալ զոսկէօղ շիկափող պարանն,
 Ընկէց ի մէջ օրիորդին Ալանաց.
 Եւ շատ ցաւեցոյց զմէջ՝ փափուկ օրիորդին,
 Արագ հասուցանելով ի լանակն իւր:

Խոր. Բ. ձ.

Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեանն Արտաշիսի,
Տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան Սաթինկանն:

Խոր. Բ. ձ.

Վիշապազունք գողացան զմանուկն Արտաւազդ,
Եւ դէ փոխանակ եղին:

Խոր. Բ. կա.

Տենչայ Սաթենիկ տիկին տենչանս՝
Զարտախուր խաւարտ և զտից խաւարծի՝
Ի բարձիցն Արգաւանայ:

Խոր. Ա. լ.

Ճաշ գործեալ Արգաւանայ ի պատիւ Արտաշիսի,
Խարդաւանակ լեալ նմին ի տաճարին վիշապաց:

Խոր. Ա. լ.

Արտաւազդայ ոչ գտեալ,
Քաջի որդւոյն Արտաշիսի,
Տեղի ապարանից՝
Ի հիմնանալն Արտաշատու,
Նա անց գնաց և շինեաց
Ի մէջ Մարաց զՄարակերտ:

Խոր. Ա. լ.

Մինչ դու գնացեր,
 Եւ դերկիրս ամենայն ընդ քեզ տարար,
 Ես աւերակացս որպէ՞ս թագաւորեմ:

Խոր. Բ. կա.

Դու յորս հեծցիս յազատն ի վեր ի Մասիս,
 Զքեզ կալցին քաջք,
 Տարցին յազատն ի վեր ի Մասիս,
 Անդ կացցես և զլոյս մի տեսցես:

Խոր. Բ. կա.

Ո՛ տայր ինձ դժուխ ծխանի
 Եւ դառաւօտն նաւասարդի,
 Զվազելն եղանց և զվազելն եղջերուաց.
 Մեք փող հարուաք և թմբկի հարկանէաք:

Մագ. 19.

Իբրեւ զսէզն Տրդատ, որ սիգալոփն
 Աւերեաց զթումբս գետոց և ցամաքեցոյց,
 Իսկ ի սիգալն իւրում զյորձանս ծովուց:

Ագար. § 123.

Թէ քո Շարայի որկորն է,
 Մեր Շիրակայ ամբարքն չեն:

Խոր. Ա. ժբ.

ՈՍԿԵԴԱՐԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

1.

ԱՌԱԿՔ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ՈՐԴԻՈՅ ԴԱԻԹԻ՝ ԹԱԳԱԻՈՐԻ ԻՍՐԱՅԵԼԻ

Ճանաչել զիմաստութիւնն և զխրատ, իմանալ զբանա
հանճարոյ, ընդունել զդարձուածս բանից, ի միտ առնուլ
զարդարութիւնն ճշմարիտ և ուղղել զիրաւունս: Զի տացէ
անմեղաց զխորագիտութիւն, մանկանց տղայոց զմիտս և
զհանճար: Որոց իբրև լռիցէ իմաստունն՝ իմաստնագոյն
լիցի: Իսկ որ հանճարեղն իցէ՝ զառաջնորդութիւն ստասցի,
ի միտ առցէ զառակս և զբանս խորինս, զճառս իմաստնոց
և զառակս նոցա: Սկիզբն իմաստութեան երկիւղ Տեառն,
հանճար բարի ամենեցուն որ առնեն զնա: պաշտօն բարի
առ Աստուած՝ սկիզբն զգօնութեան: զիմաստութիւն և
զխրատ ամբարիշտք անգոսնեն: Լճւր, որդեակ, խրատու
հօր քո և մի մերժեր զօրէնս մօր քո, զի պսակ շնորհաց
ընկալցի գլուխ քո և մանեակ ոսկի ի պարանոցի քում:

Առակք Ա. 1—9

2.

ՈՐՄԻՋԴ ԵՒ ԱՐՀՄՆ

Մինչ չև բնաւ էր ինչ, ասեն, ոչ երկինք և ոչ երկիր
և ոչ այլ ինչ արարածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Զրուան

ոմն անուան էր, որ Թարգմանի բախտ կամ փառք: Չհաղար
 ամ յաշտ արար, զի Թերևս որդի մի լինիցի նմա, որում
 անուան Որմիղդ, որ զերկինս և զերկիր և զամենայն որ ի
 նոսա՝ առնիցէ. և յետ հաղար ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ
 ածել զմտաւ. ասէ. Օգնւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ, և
 լինիցի ինձ որդի Որմիղդ, եթէ ի դուր ինչ ջանայցեմ:
 Եւ մինչ դեռ նա զայս խորհէր, Որմիղդ և Արհմն յղեցան
 յարգանդի մօր իւրեանց. Որմիղդն ի յաշտն առնելոյ, և
 Արհմն ի յերկուանալոյ անտի: Ապա իմացեալ Ջրուանայ,
 ասէ. Երկու որդիք են յորովայնի անդ. որ ոք ի նոցանէ
 վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Թագաւոր արարից: Եւ ծանուցեալ
 Որմիղդի զխորհուրդս հօրն՝ յայտնեաց Արհմենին. ասէ.
 Ջրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ թէ ոք ի մէնջ վաղ առ նա
 երթիցէ, զնա Թագաւորեցուցէ: Եւ զայն լուեալ Արհմենին՝
 ծակեաց զորովայնն, և ել եկաց առաջի հօրն: Եւ տեսեալ
 զնա Ջրուանայ, ոչ գիտաց եթէ ո՞րք իցէ. և հարցանէր՝
 եթէ ո՞վ ես դու: Եւ նա ասէ. Ես եմ որդին քո: Ասէ ցնա
 Ջրուան. Իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է, և դու
 խաւարին և ժանդահոտ ես: Եւ մինչդեռ նոքա զայս ընդ
 յիմեանս խօսէին, ծնեալ Որմիղդի ի ժամու իւրում լուսաւոր
 և անուշահոտ, եկն եկաց առաջի Ջրուանայ: Եւ տեսեալ
 զնա Ջրուանայ, գիտաց՝ եթէ Որմիղդ որդի նորա է՝ վասն
 որոյ զյաշտն առնէր. և առեալ զբարամուռնսն՝ զոր ի ձեռին
 իւրում ունէր, որովք զյաշտն առնէր, ետ ցՈրմիղդ, ասէ.
 Ճայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի, յայսմհետէ դու վասն իմ
 առնիցես: Եւ ի տալ Ջրուանայ զբարամուռնսն ցՈրմիղդ և
 օրհնել զնա, մատուցեալ Արհմենի առաջի Ջրուանայ՝ ասէ
 ցնա. Ո՞չ այսպէս ուխտեցեր՝ թէ ո՞րք յերկուց որդւոցն
 իմոց յառաջ առ իս հասցէ, զնա Թագաւոր արարից: Եւ
 Ջրուանն առ ի չլրելոյ զուխտն՝ ասէ ցԱրհմնն. Ա՛յ սուտ և
 չարագործ, տուեալ լիցի քեզ Թագաւորութիւնն ինն հաղար
 ամի, և զՈրմիղդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ. և յետ
 ինն հաղար ամի Որմիղդ Թագաւորեացէ, և զինչ կամիցի
 առնել՝ արասցէ:

Յայնժամ սկսան Որմիզդէ և Արհմնն առնել արարածս.
և ամենայն ինչ՝ զոր Որմիզդէն առնէր, բարի էր և ուղիղ.
և զոր ինչ Արհմնն գործէր, չար էր և թիւր:

Եզնիկ Բ. ւ.

3.

ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՂԱՆՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԵՒ ՎԱՐՈՒՅ ՆՈՐԱ

Այլ Յոհան եպիսկոպոս, որդի Փառինայ հայրապետի,
հինաւորաց, թէ արժան իցէ զնա կոչել եպիսկոպոս: Եւ էր
սա այր կեղծաւոր, և երևեցուցանէր ինքն զանձն իւր
մարդկան պահող և խորգահանդերձ. մինչ զի մոյգս անգամ
ոչ ազանէր. այլ զամառն հեակով պատէր և զձմեռն կեմով:
Եւ յազահութեան առանց չափոյ էր հեղեալ, և ոչ կարէր
տալ զազահութիւն իւր ընդ երկիւղին Աստուծոյ. այնչափ
ինչ, զի զիրս անարժանս և չհաւատալիս գործէր:

Զի էր երբեմն դիպեալ ի ճանապարհի ուրեմն, զի
նստէր նա ի գրաստու վերայ և գայր. եկ[ն] դիպեցու սմա ժ.
տար պատանի մի աշխարհական հեծեալ ի ձի, սուսեր
ընդ մէջ, թուր զգօտւոյ, աղեղնակապարճ զմիջոքն, լուացեալ
դհերս իւր, օծեալ, մերձեալ, վարսակալ եղեալ ի դլուխ իւր,
և [լ]օդիկ արկեալ զուսովք իւր. և գայր զճանապարհս իւր,
թերևս յաւազակութենէ: Իսկ ձին՝ յորում հեծեալ՝ մեծ
հասակաւ, և էր դունաւոր, պնացող, մինչ զի ի բացէ
տեսանէր եպիսկոպոսն Յոհան զձին, մեծապէս զարմացեալ՝
ակնկառոյց լինէր: Ապա իբրև եկն մերձեցաւ հեծեալն մօտ
ի նա անդր, ապա սպասեալ Յոհաննու՝ բուռն հարկանէր
զերասանակաց ձիոյն և ասէր. է՛ջ դու վաղվաղակի ի ձիոյ
այտի, զի բանք են ինձ ընդ քեզ:—Ասէ այրն. Զի ոչ դու
զիս դիտես և ոչ ես զքեզ, զի՞նչ այն բանք իցեն, զոր դու
ընդ իս իցես խօսելոյ: Մանաւանդ զի այրն արբեալ ևս
դիպեցաւ, և շատ յամառեաց այրն իջանել ի ձիոյն: Ապա

բռնադատեաց զնա Յոհան, իջուց ի ձիով անտի և առ տարաւ
զնա մեկուսի ի ճանապարհէն: Եւ առնն խոնարհել հրամայէր
և ասէր. Զերիցութեան ձեռն դնեմ ի վերայ քո: Իսկ նա
տայր պատասխանի զանձնէն, եթէ այր աւագակ սպանող
չարագործ և խառնագնաց լեալ ի մանկութենէ իմմէ, ես ոչ
ինչ եմ արժանի այդպիսի իրաց. և այժմ դեռ ի նմին գործ
կամ: Եւ շատ ի վէգ եկեալ յամառէր այրն, և նա և՛ս չար
քան զնա: Ապա բռնաբար զգետնեալ զայրն, դնէր Յոհան
զձեռն իւր՝ առնել զնա երէց. և յարուցեալ հրամայէր
յուծանել զհանգոյցս մեկնոցին և արկանել նմա աղաքողոն,
Եւ ասէր. Ե՛րթ ի գեղ քո և լիջիր դու անդ երէց գեղջն՝
ուստի ես: Եւ անգամ ոչ գիտէր զայրն թէ յորմէ՛ գեղջէ
իցէ: Ինքն Յոհան մատուցեալ բուռն հարկանէր զձիոյն և
ասէր. Այս ինձ կօշիկք լիցին, փոխանակ զի երէց արարի
զքեզ: Իսկ այրն յամառեալ ի վերայ ձիոյն, չառնոյր
յանձն տալ: Ապա բռնաբար յինքն հանեալ զձին, և զայրն
արձակեաց: Եւ այս ամենայն իրքս վասն ձիոյն եղեն:

Ապա այրն թէ ոչ կամօք՝ աղերողոն արկեալ, զնայր
ի տուն իւր. և երթեալ մտանէր ի մէջ ընտանեաց իւրոց.
ասէ ցկին իւր և ցընտանիս. Արիք յաղօթս կամք: Եւ նոքա
ասեն. Մոլի՛ս դու. դե՞ ուրեմն հարաւ ի քեզ: Իսկ նա
ասէ. Արիք կամք յաղօթս, վասն զի երէց եմ: Իսկ նոքա
զարմացեալ, մերթ շիկնէին, մերթ ծիծաղէին, մինչև բազում
անգամ յամառեալք, ապա ուրեմն հաւանեցան կալ յաղօթս
ընդ նմա: Ապա ասէ կինն ցայրն իւր. Ո՞չ դու երախայ էիր
և չէիր մկրտեալ: — Ասէ այրն ցկինն իւր. Ապշեցոյց, չեա
լիշել. և ոչ ես յիշեցի զայդ ասել ցնա. զիս երէց արար, և
զձին սանձաւ թամբաւ առ և անց: Եւ ասեն ցայրն ընտանիքն
իւր. Յարիցես անդրէն զնասցես առ եպիսկոպոսն և ասասցես.
Մկրտեալ չէի. զի՞ արարեր զիս երէց: Իսկ նորա յարուցեալ
զնացեալ առ եպիսկոպոսն, ասէ ցնա. Ես մկրտեալ չէի.
զի՞ արարեր զիս երէց: Եւ ասէ Յոհան. Սափորով միով
ջուր բերէք: Եւ առեալ զջուրն՝ էարկ զգլխով նորա և ասէ.

«Ե՛րթ, մկրտեցի զքեզ: Եւ արձակէր զայրն վաղվաղակի իւրմէ՛:

Բուգ. Զ. ք.

4.

ՅԱՂԱԳՍ ՆՈՐԻՆ ՅՈՀԱՆՆՈՒ

Երբեմն սոյն Յոհան անցանէր առ այգեօք ուրումն. և էր ժամանակն զայգիսն յատելոյ: Աղաղակէր առ նա այր մի յայգւոյն և ասէ. Օրհնեա, տէ՛ր եպիսկոպոս, զմեզ և զայգիսս: Ասէ Յոհան. Փուշ և տատասկ բուսցի: Ասէ այրն. Ի մարմինդ քո բուսցի փուշ և տատասկ, փոխանակ զի տարապարտուց անիծանես զմեզ: Եւ եղեն նշանք Սատուծոյ. զի իբրև չոգաւ եպիսկոպոսն ի վանս իւր, հասին հարուածք ի վերայ նորա, սկսաւ ընդ ամենայն անդամս մարմնոյ նորա որպէս զփուշ հարկանել: Եւ մեծապէս շտապեալ անկեալ ի տանջանս չարաչարս հարուածոց, և ի մեծ տագնապի կայր աւուրս բազում: Ապա լղեաց կոչեաց առ ինքն զայգորդն, աղաչեաց զնա առնել ի վերայ նորա աղօթս, զի փրկեսցի նա ի ցաւոցն: Այգորդն ասէր. Իսկ ես միմեմ, զի կարեմ զոք օրհնել կամ անիծանել. Թող թէ զայր եպիսկոպոս: Իսկ նա բռնադատէր զնա յայնժամ, մինչև յառնէր այգորդն, կայր յաղօթս և ասէր. Տէ՛ր Աստուած, դու գիտես՝ զի ես՝ այր մեղաւոր եմ և անարժան. ոչ գիտեմ զաղմուկս՝ յորում ըմբռնեցայս. դո՛ւ փրկեա զիս յայս ի չարէս. զի առնն թէ զայր եպիսկոպոս դու անիծեր, և ասեն՝ քո բանիւ եղև: Զի լաւ էր ինձ մահ. քանզի չգիտեմ զայս՝ զոր ինչ զինէն ասեն: Եւ զայս ասացեալ՝ անդէն բժշկեցաւ եպիսկոպոսն, և սկսաւ յամենայն մարմնոցն փուշն ի բաց թափել. և էր իբրև զփուշ խոտոց. վաղվաղակի յարուցեալ ողջացաւ յախտէն:

Բուգ. Զ. ք.

ՅԱՂԱԴՍ ՆՈՐԻՆ ՅՈՀԱՆՆՈՒ

Սոյն Յոհան եպիսկոպոս, որդի Փառինայ, յորժամ երթայր առ Թագաւորն Հայոց, խաղակատակ լինէր նոցա. որպէս խաղալոցն զանձն իւր կրթէր յագահութեան, որում ծարաւեալ պասքեալ փափագէր. սակայն միաճանկ (միճանկ?) այն էին նորա: Ի չորեք անկեալ յոտս և ի ձեռս՝ սողէր առաջի Թագաւորացն, և զուղտու զձայն ածէր կառաչելով, զօրէն ուղտու այնպէս փարելով: Ընդ կառաչելն ասլա մի մի բան խառնելով առնէր ի ձայն կառաչելոյն, ասելով թէ Ուղտ եմ, ուղտ եմ, և զարքայի զմեղս բառնամ. դիք ի վերայ իմ զմեղս արքայի, թող բառնամ:

Իսկ Թագաւորքն զմուրհակս գիւղաց կամ զաղարակաց զրեալ և կնքեալ՝ դնէին ի վերայ ողինն Յոհաննու՝ փոխանակ ընդ մեղաց իւրեանց. և ի Թագաւորացն Հայոց ստացաւ իւր գեւղս և աղարակս և զանձս յուղտն լինելոյ և զմեղսն բառնալոյ ըստ բանիցն:

Այսպիսի էր ալրս Յոհան կապեալ յուղտութեան և յագահութեան զամենայն աւուրս կենաց իւրոց. զայսպիսի գործս գործէր վասն ագահութեան, որ չէր արժան:

Ի ուգ. Զ. ձ.

ՀԱՅԿ ԵՒ ՅԱԶՈՐԴՔ ՆՈՐԱ

Այս է Հայկն՝ որ ծնաւ զԱրամանեակ զորդի իւր ի Բաբելոն: Եւ ծնաւ Արամանեակ ուստերս և դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Արամայիս: Եւ ծնաւ Արամայիս ուստերս և դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Ամասիա: Եւ ծնաւ Ամասիա ուստերս և դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Գեղամ: Եւ ծնաւ Գեղամ ուստերս և դստերս

բազումս, յորոց անդրանիկն Հարմա: Եւ ծնաւ Հարմա ուս-
տերս և դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Արամ: Եւ
ծնաւ Արամ ուստերս և դստերս բազումս, յորոց անդրա-
նիկն Արայն գեղեցիկ:

Ձուեաց խաղաց գնաց Հայկն ի Բաբելոնէ կնաւն և
որդւովքն և ամենայն աղիւիւն հանդերձ: Եւ չոգաւ բնա-
կեցաւ չերկիրն Արարադայ, ի տանն որ ի լեռնոտինն, զոր
դառաջինն շինեալ էր Զրուանայ հօրն՝ եղբարբքն հանդերձ:
Եւ ապա ետ գնա Հայկն կալուած ժառանգութեան Կադմեայ
թողին իւրում՝ որդւոյն Արամանեկայ: Եւ ինքն չուեաց
գնաց անտի՝ ևս ի հիւսիսակողմն և չոգաւ բնակեցաւ ի
բարձրաւանդ դաշտավայրի միոջ. և կոչեցաւ անուն դաշ-
տին այնորիկ Հարք, յանուն հարցն: Իսկ երկիրն ըստ
նմին պատշաճի կոչեցաւ անուն Հայք, որ են հայազամբք
հանդերձ:

Եւ արդ՝ այս Հայկ հզօր զօրութեամբ և բարի ան-
ձամբ և կորովի աղեղամբ և մարտիկ յոյժ:

Յայնմ ժամանակի թագաւորեաց ի Բաբելոն որսորդ
հսկայ Բէլն Տիտանեան, ճոխն չաստուածացեալ, ուրոյ հզօր
զօրութեամբ և սաստիկ յոյժ գեղ պարանոցի իւրոյ: Եւ էր
իշխան ամենայն ազգաց, որ սիռեցան ի վերայ երեսաց
ամենայն երկրի: Որոյ արարեալ առ աչօք կախարդութեամբ
հնարս և հրամանս թագաւորականս ամենայն ազգաց. և
հպարտութեամբ ամբարտաւանութեան իւրոյ կանգնեաց
զպատկերն իւր, և ետ երկիրպագանել իբրեւ աստուծոյ և
զոհս մատուցանել:

Եւ վաղվաղակի կատարէին ամենայն ազգքն զհրամանս
նորա:

Բայց մի ոմն Հայկ անուն, նահապետ ազգացն, ոչ
հնազանդեցաւ ի ծառայութիւն նորա, և ոչ կանգնէր ի տան
իւրում զպատկեր նորա, և ոչ մեծարէր զնա աստուած-
րէն շքով:

Եւ էր անուն նորա Հայկ, ընդ որում ծնաւ տրքալին

Բեւլայ ոխութիւն մեծ: Եւ զօրաժողով լինի Բէլ արքայ ի Բաբելոն և դիմէ գնալ ի վերայ Հայկայ՝ սպանանել գնա՝

Գայ հասանէ յերկիրն Արարադայ, ի տունն, որ էր նոցա հալրենի, որ շինեալն էր ի լեռնոտին. և Կադմոս փախստական գնաց ի Հարք, առ հայր իւր, ազդ առնել նմա, և ասէ. Դիմեալ գայ Բէլ արքայ ի վերայ քո, և եկն եհաս մինչև ի տուն անդր, և ես կնաւ իմով և որդւովք ահաւասիկ կամ փախստական:

Առնու Հայկն զԱրամենակ և զԿադմոս զորդի իւր, և զորդիս նոցա և զորդիս եւթանեցունց դատերաց իւրոց, արս հսկայս և նուազունս թուով: Եւ ի դիմի հարկանի Բեւլայ արքայի. և ոչ կարաց զդէմ ունել բազմութեան արանց հսկայից սպառազինաց: Եւ կամեցաւ ըմբռնել գնա Բէլ ի բուռն իւր: Խոյս ետ Հայկն յերեսաց նորա և գնալր նա փախստական. և Բէլ զհետ նորա երթայր պնդագոյնս հանդերձ զինակրաւն իւրով:

Ջտեղի կալաւ Հայկն և ասէ ցնա. Զի՞ պնդեալ գաս զհետ իմ. դարձի՞ր անդրէն ի տեղի քո, զի մի մեռանիցիս այսօր ի ձեռաց իմոց, քանզի ոչ վրիպի նետ իմ իւրիք:

Պատասխանի ետ Բէլ և ասէ.— Վասն այնորիկ զի մի անկցիս ի ձեռս մանկուռոյ իմոյ և մեռանիցիս, ալլ եկ ի ձեռս իմ և կեանց ի տան իմում խաղաղութեամբ, ունելով ի գործս զմանկունս ի քան իմոյ զորսականս:

Պատասխանի ետ նմա Հայկն և ասէ. Շնորհ ես դու և յերամակէ շանց, դո՛ւ և ժողովուրդ քո: Եւ վասն այնորիկ թափեցից իսկ այսօր ի քեզ զկապարճս իմ:

Եւ արքայն Տիտանեան սպառազինեալ և վատահացեալ ի կուռ սպառազինութիւն անձին իւրոյ:

Եւ Հայկն Արեթայն մերձենայր և ունէր ի ձեռին իւրում զաղեղն, որպէս հեծան հօօր մալրափայտեայ: Եւ Հայկին զտեղի կալեալ՝ պատրաստի ընդդէմ նորա աղեղամբ: Եւ կանգնէ զկապարճսն ի գետնոյ ընդ ինքեան յաղեղն սկայօրէն կամարին, և ընդ գիրկս մտեալ զօրութեամբ հարկանէ նետիւ զտախտակս երկաթիս, և ընդ

աղնձի վահանն ի թափ անցուցանէ ընդ մսեղէն արձանն, երկիր խաբսխեալ վտարեալ զնետն. և վաղվաղակի յերկիր կործանեալ աստուածակարծեալ հսկայն. և զօրք նորա փախստական լինէին: Եւ նոքա զհետ մտեալ թափեցին ի նոցանէ երամակս ձիոց և ջորեաց և ուղտուց:

Եւ Հայկ դարձաւ ի տեղի իւր. և չոգաւ կալաւ Հայկն զերկիրն Արարադայ, և բնակեցաւ անդէն ազգաւ իւրով մինչև ցայժմ:

Եւ ի ժամանակի մահուան իւրոյ ետ զնա կալուած ժառանգութեան Կադմեայ թողին իւրում, որդւոյ Արամանեկայ, եղբօր Արամայիսի: Եւ Արամանեկայ հրամայեաց երթալ ի հիւսիսակողմն, ուր ինքն իսկ դադարեաց դառաջինն:

Եւ եղև յետ մահուանն Հայկայ, ան Արամենակ զորդիս իւր և զդստերս իւր և զարս նոցա, և զքորս եւթանեսին և զարս նոցա, զուստերս և զդստերս նոցա և զամենայն աղխ իւր: Եւ չոգաւ բնակեցաւ անդէն յառաջնումն գաւառին, զոր կոչեցին յանուն հարց իւրեանց՝ Հարք:

Ապա զնայ անտի ևս Արամանեակ ի հիւսիսակողմն և երթեալ իջանէ յերկիր մի խորին դաշտավայր, որ կալ ի մէջ բարձրաբերձ լեռանց, և հատանէ անցանէ ընդ մէջ նորա գետ յորդահոսան, զորով անցեալ Արամենակ բնակէ անդ, և շինէ զերկիրն կալուած ժառանգութեան իւրոյ՝ զվայրն լեռնակողմն և զառապար:

Զկնի Արամանեկայ՝ որդի նորա Արամայիս շինէ իւր ի վերայ գետեզերն տուն բնակութեան, և անուանէ զանուն նորա՝ ըստ անուան իւրոյ Արամայիւ: Եւ որդիք նորա սկսան բազմանալ և լնուլ զերկիրն: Եւ շինեցին գաւառս:

Մեռաւ և Արամայիս և կալաւ զերկիրն որդի նորա Ամասիա: Եւ ապա յետ նորա Գեղամ: Մեռաւ Գեղամ և տիրեաց որդի նորա Հարմայ, ապա որդի նորա Արամ, ապա որդի նորա Արայն գեղեցիկ, որով անուն իսկ դաշտին ալնորիկ կոչեցաւ Այրարադ:

Եւ Շամիրամ կինն Ասորւոց արքային Նինոսի, քան
զի լուաւ վասն գեղեցկութեան նորա և կամեցաւ առնել
ընդ նմա բարեկամութիւն, որպէս զի կատարեսցէ զկամս
նորա պոռնկութեամբ. քանզի ըստ լրոյ համբաւոյ յոյժ
տուփեալ էր ի վերայ անձին և գեղոյ նորա գեղեցկութեանն:
Ձի ոչ գտանէր յայնմ ժամանակի նման նորա այր ոք ամե-
նելին՝ այր պատկերաճոխ: Յղէ առ նա հրեշտակս պատա-
րագօք և կոչէ զնա առ ինքն ի Նինուէ: Իսկ Արայն ոչ
զպատարազն նորա ընկալաւ և ոչ լանձն առնու երթալ ի
Նինուէ առ Շամիրամ:

Ապա առնու զզօրսն իւր Շամիրամ և գնայ ի վերայ
նորա ի Հալս: Գայ հասանէ ի դաշտն Արայի և տայ պա-
տերազմ ընդ Արայի, հարկանէ զզօրն և սպանանէ զԱրայ
ի պատերազմին:

Եւ հրամայէ Շամիրամ տանել զդի նորա ի վերնա-
տունն ասպարանից իւրոց և ասէ. Ես ասացից աստուածոց
լիզուլ զվէրս նորա և կենդանասցի:

Իսկ իբրև նեխեցաւ զի նորա ի վերնատանն, հրա-
մայեաց գաղտնի ընկենուլ ի վիհ և ծածկել: Եւ զարդար
զմի զոմն ի հոմանեաց իւրոց այր պաշտանող, և համբաւ
հանէ զԱրայէ լիզուլ աստուածոցն և լարուցանել: Ունի ի
ծածուկ, և ոչ ումեք ի ծանօթից նորա ցուցանէ զնա, և
այնպէս հանէ համբաւ Արալեզաց տիկինն Շամիրամ:

Յայնժամ տիրեաց Շամիրամ ի վերայ երկրին Հալ-
աստանեայց, և յայնմհետէ Ասորեստանեայց թագաւորքն
տիրեցին մինչև ցմեռանելն Սենեքարիմայ:

Անանուն պատմիչ, էջ 2—6.

7.

ԳՆԷԼ ԵՒ ՓԱՌԱՆՁԵՄ

Ձայնու ժամանակաւ էր դուստր մի գեղեցիկ Անդով-
կայ ուրումն, մի ի նախարարացն նահապետին Սիւնեաց:

որում անուն Փառանձեմ կոչէր, զորմէ կարի անուանեալ էր գեղեցկութեամբ և պարկեշտութեամբ: Ապա Գնէլ պա-
տանեակն՝ եղբօրորդին արքային էառ զնա ի կնութիւն
իւր: Եւ համբաւ գեղեցկութեան աղջկանն ընդ վայրսն տա-
րածեցաւ, և համբաւ գեղոյ նորա չաճախեալ բազմանայր
և հնչէր: Ապա առ համբաւ ցանկութեան անուանն տրփեալ
լինէր միւս ևս հօրեղբօրորդին Գնելոյ, որում անուն Տիրիթ
կոչէր: Վասն որոյ անկանէր ի գաղտագողօնս, մինչ զի
զնուն իւր տեսանել կարասցէ: Եւ յորժամ կարացն տես-
լեանն՝ որում ցանկայր, աչնուհետև հնարս խնդրէր առն
կնոջն կորստեան. ո՛ր գիտէ, զկիմ նորա նմա հնար լիցի
չափշտակել:

Ապա Տիրիթն ի հնարս նենգութեան մտանէր, և բա-
ղում վարձէր իւր օգնականս և սատարս, որով զիւր չա-
րախօսութիւնն չառաջ վարել կարասցէ: Եւ քսիս ստութեան
զԳնելոյն նենգութեամբ առ թագաւորն Արշակ մատուցա-
նէր, թէ Գնէլ թագաւորել կամի և զքեզ սպանանել. և ամե-
նայն մեծամեծք և նախարարք և ազատք սիրեն զԳնէլ և
ամենայն աշխարհիս նախարարք կամին զտէրութիւն նո-
րա ի վերայ իւրեանց առաւել քան զքո: Արդ, ասեն, գիտեա՞
և տես, արքայ, զինչ գործեսցես. որպէս և կամիս, զիարդ
մարթասցիս ապրել: Եւ այսպիսի բանիւք գրդռէին զթա-
գաւորն Արշակ, մինչև հաստատէին ի միտս թագաւորին
զիւրեանց ասացեալսն:

Ապա ոխացեալ թագաւորն ընդ պատանեկին Գնելոյ,
և բազում անգամ հալածական առնէր զնա. և նիւթեալ
լինէր նենգութիւն բազում ժամանակս: Ապա զնաւասար-
դաց ժամանակօքն առնէր խորհուրդ թագաւորն Արշակ,
կոչել առ ինքն զպատանեակն Գնել և սպանանել: Ապա
առաքէր զՎարդան գեղբայր սպարապետին զնահապետ ազ-
գին մամիկոնեան տոհմին, զի մեծաւ երդմամբ և նենգու-
թեամբ կոչել կարասցէ. զի մի խորհուրդն յաշտնեցի.
գուցէ փախիցէ և ապրիցի. այլ զի պատրանօք և հրապու-
րանօք ածիցէ մինչև ի տեղին մահուն: Եւ էր բանակ թա-

գաւորին ի Շահապիվանի ի բուն բանակի տեղսն Սրշակունեացն ի ներքոյ սիւսեացն և ի վերայ ասպարիսացն: Եւ առաքեալ զՎարդանն, զմեծ նահապետն յարքայէն Արշակայ, եկն եզիտ զպատանեակն Գնել ի մօտաւոր տեղւոջն, այս ինքն ի գելդն Առաւիւտոց անուանեալ: Մեծաւ ուխտիւ և բազում պատրանօք զպատանեակն Գնել հանդերձ իւրով կնաւն և դրամբն հաւանեցուցանէր երթալ հասանել ի բանակն արքունի. իբրև այն թէ ի մեծարանս ինչ զնա կոչիցէ թագաւորն, բազում խնդանօք տարեալ հասուցանէր, եթէ թագաւորն Արշակ ոչ կամեցեալ գտօնս նաւասարդաց առանց քո անցուցանել, զի հաճեալ և քաղցրացեալ է ընդ քեզ. վասն զի ըստ բանից չարախօսացն ոչ ինչ գտաւ ի քեզ չարութիւն. և եհաս ինքն ի վերայ, զի զուր ցայժմ ատէր զքեզ, որ ի նմանէն մեծ սիրոյ արժանի ես:

Ապա չուեաց ամենայն կազմութեամբն իւրով Գնել, երթեալ հասանէր ի բանակն արքունի զգիշերն ամենայն բազում փութով տազնապաւ: Վասն զի վաղիւն հասելոյ առաւօտուն օրն լուսանայր կիւրակէն:

Իսկ իբրև առաւօտն ծագեաց, հասանէր վաշտն Գնելոյ ի բանակն արքունի. և մինչ Գնելն արքունական բանակին լինէր միջամուխ, ազդ լինէր թագաւորին եկն նորա: Ապա ելանէր հրաման յարքունուստ, արտաքս ունել և տանել սպանանել: Եւ մինչդեռ զայր նա ընդ բանակամէջն, և էր հեծեալ յերիվարին իւրում, իբրև մերձ եղև ի հրապարակն արքունի, և անդ ի յարքունուստ հասանէին բազում սպասաւորք վառեալք սուսերաւորք նիզակաւորք աղրաւորք սակրաւորք սունաւորք և սպարակիրք հետեւակք, որք մատուցեալք բուն հարեալք ընկենուին յերիվարէ անտի զպատանեակն Գնել. և ձեռն յետս կապէին զնա, և առեալ զնային ի տեղի կառափելոյն:

Եւ քանզի կին նորա եկեալ էր ընդ նմա ժանուարաւ, ի նմին ի նորին վաշտու էր ընդ առն իւրում, իսկ իբրև տեսանէր թէ կալան զայր իւր և կապեցին, վաղվաղակի

ընթացաւ յեկեղեցախորանն... հասեալ առ արքեպիսկոպոսապետն (Ներսէս), գոչ թ արկանէր նմա զիւրոյ առնն տա-րապարտ կորուստն, ճշեալ միծաձայն. Վնդ հասիր, ասէ, դեռ զամուսինն իմ զուր առանց ֆլաստու և յանցանաց խողխողեն: Իսկ նորա խափանեալ զպաշտօնն, ընթանայր ի խորանն արքունի, հասեալ ի դրացն ի ներքս, առ թագաւորն անկանէր: Իսկ թագաւորն իրրև տեսանէր զմեծ քահանայապետն, գիտացեալ զբարեխօսութիւն համոզելոյն վասն առնն մահուանն զի մի մեռցի, յայնժամ թագաւորն զիւր սամոյրսն զգլխովն ածեալ, ի փոյթկնջանն մտեալ, զիւր դէմս երեսացն ծածկէր, քնոյ պատճառ եղեալ, զի զնորա բանսն մի լուիցէ:

Իսկ զպատանեակն Գնել առնուին գնային մօտ ի Վախան արքունի, և անդէն կառափէին ի սարակ լերինն, և որում տեղւոյն Լսին անուանեալ է, մօտ յորմածս արգե-ղոցացն որսոյն երէոցն, ընդդէմ մուրտաստանին աղբերացն որազմոցացն արքունի, լանդիման բանակետեղ բնին:

Ապա հրաման եղև յարքայէն. Ամենայն մարդիկն որ լիցեն ի բանակին, մեծ և փոքր առ հասարակ, մի ոք իշխեսցէ չերթալ. այլ ամենայն ոք առ հասարակ երթիցեն ողիցեն աշխար կոծոց, և լացցեն զԳնել մեծ սեպուհն արշա-կունի զսպանեալն: Իսկ ինքն թագաւորն գնացեալ ի լա-սիսն, նստեալ լայր զեղբօրորդին իւր, զոր ինքն եսպան: Երթեալ նստէր մօտ առ դին, լայր ինքն, և տայր հրաման՝ որո՞ծ մեծ և աշխար դնել շուրջ զսպանելով դիակամբն: Իսկ սխիսն սպանելոյն Փառանձեմն զհանդերձսն պատառեալ, աքէսս արձակեալ, մերկասիւզ ի մէջ աշխարանին կոծէր. ախյն արկանելով ճչէր, յողբս արտասուաց լաղիողորմ զու-սիս առ հասարակ զամենեսեան լացուցանէր: Իսկ թագա-ւորն Արշակ ի լալիսն տեսանէր զկինն սպանելոյն, տուիէր ակն դնէր՝ առնուլ զնա իւր կնութեան:

Իսկ այն որ զնենդութիւն քսութեանց նիւթեաց, և սուով ի վերայ իւրոյ հարազատին սպանութիւնս կատա-եաց, վասն նորին կնոջն արար զայն. զի մեծապէս սիրով

հարեալ էր ի նմա: ՁՏիրիթն ասեմ, որ յառաջագոյն հարեալ ի կնոջն յայնմիկ, վասն որոյ զնենդութիւնս սպանութեանցն թագաւորաւն գործեաց: Իսկ մինչդեռ ի նմին կոծն սաստկացեալ էր, Տիրիթն սկսանէր ժոյժ չունելոյ տուփանացն: Պատգամ յղէր առ կին մեռելոյն. ասէ՛ զի մի կարի զանձն քո աշխատ առներ այդչափ, զի այր բարի ես եմ քան զնա. ես սիրեցի զքեզ, վասն այսորիկ մատնեցի զնա ի մահ, զի զքեզ առից ինձ կնութեան: Արդ մինչդեռ կոծ մոլութեան զդիակամքն ջայլէին, զայսպիսի սլատգամս առաքէր Տիրիթն: Բողոք բառնայր՝ թէ լուարուք ամենեքեան, զի մահ առն իմոյ վասն իմ եղև. զի որ ինձ ակն եդ, վասն իմ զայրն իմ ետ սպանանել: Ձհերն փետէր, ճչէր ընդ կոծելն:

Ապա իբրև մեծ իրքն համարձակ յայտնեցան ի լսելիս ամենեցուն և ի ձայնարկութն ամենայն, եղև նա մայր ողբոցն, և ձայնարկութն ամենայն ի ձայն ողբոցն սկսան նուագել զիրան տրփանացն Տիրիթայ, զակն դնելն, զքսութիւնն, զհնարս մահու նիւթել, զսպանումն, ձայնիւքն մրմնջոցն ի վերայ սպանելոյն ի մէջ կոծոցն բարբառէին գեղգեղեալ խանդաղատութեամբ: Ի նուաճել իւրեանց ձայնիցն, իրքն յայտնեալ հռչակ հարկանէր: Ձոր իբրև լուա թագաւորն Արշակ, և եհաս ի վերայ իրացն, զարմացեալ լինէր արմանայր ընդարմանայր, ստըջացեալ ի միտ առնոյր զիրան: Ապա խօսել սկսանէր թագաւորն, ծափս զծափի հարեալ մեծաւ զղջմամբ ընդ իրան՝ զոր գործեաց, ասէ. վասն զի ի կնոջն Գնելոյ անարժան սիրով հարաւ Տիրիթն, առ այնմ զչարիսն նիւթեաց զքսութիւն, զմահուն գոռութիւն զուր և տարապարտ, և զմեզ ևս արդար արեանն շաղախեաց վասն իւրոյ պղծութեանն. զեղբայրն իւր ետ կորուսանել, և զանհնարին չարիսն և զանէծս՝ որ ոչ անցանեն, ետ մեզ ժառանգել:

Ապա իբրև հասանէր թագաւորն յիրացն հաստատութեան ի վերայ, և ճշգրտէր զիրան, խլիխեալ անսայր բանին առ ժամանակ մի: Իսկ իբրև զմեռեալն ծածկեցին ան-

դէն ի տեղւոյն, յորում սպանաւն, և աւուրք հարուստ ան-
ցին ի վերայ իրացն գործելոց, պատգամ յղէր Տիրիթն առ
թագաւորն. Կամ լիցի, ասէ, քեզ արքայի, զի հրաման տա-
ցես՝ զՓառանձեմ կին Գնելոյ թող առից ինձ կնութեան:
Զոր իբրեւ լուեալ արքային, ասէ. Արդ հաստատ գիտեմ զոր
լուայն թէ ստոյգ է. վասն կնոջն իւրոյ եղև մահն Գնելոյ:
Եւ անդէն արքայն մահ խորհէր, սպանանել զՏիրիթ ևս
փոխանակ ընդ մահուն Գնելոյ: Զոր իբրեւ լուաւ Տիրիթ,
զահի հարեալ յարքայէն, գիշերի փախստական լինէր: Ապա
ազդ լինէր թագաւորին Արշակայ փախուստն Տիրիթայ-
տայր հրաման թագաւորն Արշակ ազատագունդ բանակին
զհետ լինել Տիրիթայն. զի իբրեւ հասցեն նմա, անդէն ի
տեղւոյն սպանցեն: Բազումք և քաջք զհետ լինէին փա-
խուցելոյն Տիրիթայ. ապա երթեալ հասանէին ի գաւառին
Բասենոյ, ի մէջ մայրեացն, ի տեղւոյն՝ յորում հասանէին,
անդէն զՏիրիթ սպանանէին:

Եւ յետ այսորիկ էառ իւր Արշակ զկինն սպանելոյն
զՓառանձեմն: Եւ որչափ սիրէր արքայն Արշակ զկինն,
նոյնչափ ատեաց կինն զարքայն Արշակ, ասելով թէ թաւ
է մարմնով և թուխ է գունով: Ապա իբրեւ կինն ի նա ոչ
յանգոյց զմիտս իւր, առաքեաց արքայն Արշակ յերկիրն
Յունաց և խնդրեաց էաժ անտի կին ի կայսերական տոհ-
մէն ազգաւ, զի անուն էր նորա Ողոմալի: Եւ ուժգին սիրով
սիրեաց զնա, և նախանձուկս արկանէր նովաւ առաջին
կնոջն. և կինն Փառանձեմ ոխացաւ ընդ Ողոմալին և խնդրէր
սպանանել զնա դեղովք: Իբրեւ ոչինչ հնարս մեքենայից
չկարէր գտանել, վասնզի անձինն իւրում կարի զգոյշ
կայր, մանաւանդ ի կերակրոց և յըմպելեաց, բայց զիւրոց
նաժշտացն կերակուրս արարեալ և կամ զնոցին պարզեալ
զգինի ճաշակէր. և եթէ ոչ ինչ գտանէին հնարք դեղել
զնա մահուան դեղօքն, ապա դրան երէց ոմն արքունի՝ որ
էր ի ժամանակին յայն, որում անուն Մըջիւնիկ, յԱրշա-
մունեաց տեղեացն, ի նահանգէն Տարօն գաւառէն, զնա ի
քանս արկանէր Փառանձեմն անօրէնն: Ընդ տէրունական

ընդ սուրբ ընդ աստուածական մարմինն ընդ հացն օրինաց խառնէին զդեղն սատակման, երէցն Մրջիւնիկ անուն, տալով յեկեղեցւոյն Ողոմաիայ տիկնոջն ընծեռել զմահուն գործ և սպանանէր: Ըստ չարեացն կատարելոց զՓառանձեմայն ամենայն չարեօք լցեալ զկամս կատարէր և յանօրէնն Փառանձեմայն պարգև առեալ չերիցուն զգեւղն՝ ուստի ինքն էր, ի նահանգէն Տարօն գաւառէն, որում անուն Գոմիունք կոչին:

Բուգ. Դ. ԺԵ

8.

ՎԱՐԳ ՄԱՇԹՈՅԻ

Առն՝ զոր ի նախակարգ բանիս նշանակեմք, վասն որոյ և փոյթ արարեալ մեր պատմելոյ, էր Մաշթոց անուն, ի Տարօնական գաւառէն, ի Հացեկաց գեղջէ, որդի առն երանելոյ՝ Վարդան կոչեցելոյ: Ի մանկութեան տիսն վարժեալ հելլենական դպրութեամբն, եկեալ հասեալ ի գաւառն Արշակունեաց թագաւորաց Հայոց Մեծաց, կացեալ յարքունական դիւանին, լինել սպասաւոր արքայատուր հրամանին, առ հազարապետութեամբն աշխարհիս Հայոց՝ Առաւանայ ուրումն: Տեղեկացեալ և հմուտ եղեալ աշխարհական կարգաց, ցանկալի եղեալ զինւորական արուեստին՝ իւրոց զօրականացն, և անդէն ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց աստուածեղէն գրոց, որով առ ժամայն լուսաւորեալ և թեամուխ միջամուխ յաստուածատուր հրամանացն հանգամանս, և ամենայն պատրաստութեամբ զանձն զարդարեալ, հարկանէր զիշխանացն սպասաւորութիւնսն:

Եւ յետ այնորիկ ըստ աւետարանական չափուցն՝ ի ծառայութիւն Աստուծոյ մարդասիրին դարձեալ, մերկանայր . այնուհետեւ զիշխանակիր ցանկութիւնսն և անդէն վաղվադակի ի միայնակեցական կարգ մտանէր: Եւ գտեալ

ևս զոմանս՝ յինքն յարեցուցանէր, աշակերտեալ նմին սովորական աւետարանութեան:

Առեալ այնուհետեւ երանելոյն զհաւատացեալս իւր, դիմեալ իջանէր յանկարգ և յանդարման տեղիս Գողթան: Վաղվազակի զաւետարանական արուեստն ի մէջ առեալ, ձեռն արկանէր զգաւառոյն, հանդերձ միամիտ սատարութեամբ իշխանին. գերեալ զամենեսեան ի հայրենեաց աւանդելոց, և ի սատանայական դիւապաշտ սպասաւորութենէն՝ ի հնազանդութիւն Քրիստոսի մատուցանէր:

Եւ յորժամ ի նոսա զբանն կենաց սերմանեալ, նոյնպէս առաւել հոգ ի մտի արկանէր և ասէր հոգալով. «Տրտմութիւն է ինձ և անպակաս ցաւք սրտի իմոյ, վասն եղբարց իմոց և ազգականաց»:

Եւ այնպէս տրտմական հոգովք պաշարեալ և թաղարդապատեալ և անկեալ ի ծուփս խորհրդոց, եթէ որպիսի՞ արդեօք ելս իրացն գտանիցէ: Եւ իբրեւ աւուրս բազումս անդէն ի նմին դեգերէր, յարուցեալ այնուհետեւ հասանէր առ սուրբ կաթողիկոսն Հայոց Մեծաց, որոյ անունն ճանաչէր Սահակ, զոր պատրաստական գտանէր նմին փութոյ հաւանեալ: Եւ միանգամայն յօժարութեամբ զոմարեալ հանդերձ աղօթիւք մեծովք առ Աստուած կանխէին, վասն ամենայն ոգւոց քրիստոսաբեր փրկութեանն հասանելոյ. և զայն առնէին աւուրս բազումս: Ապա ելանէր նոցա պարգևական յամենաբարին Աստուծոյ ժողովել զաշխարհահոգ խորհուրդն երանելի միաբանելոցն, և դիրս նշանագրոյ Հայաստան ազգին հասանել. բազում հարց փորձի և քննութեան զանձինս պարապեցուցեալ, և բազում աշխատութեանց համբերեալ, ազգ առնէին ապա և զկանխագոյն խնդրելին իւրեանց թաղաւորին Հայոց, որոյ անուն կոչէր Վռամշապուհ:

Յայնժամ պատմէր նոցա արքայն վասն առն ուրումն ասորւոյ եպիսկոպոսի ազնուականի՝ Դանիէլ անուն կոչեցելոյ, որոյ յանկարծ ուրեմն նշանագիրս աղփաբետաց հայերէն լեզուի [. . .]: Եւ իբրեւ պատմեցաւ նոցա լարքայէ վասն

գրելոյն ի Դանիէլէ, յօժարեցին զարքայ՝ փոյթ առնել վասն պիտոյիցն այնոցիկ: Եւ նա առաքէր զոմն Վահրիճ անուն հրովարտակօք առ այր մի երէց, որոյ անունն Հարէլ կոչէին, որ էր մերձաւոր Դանիէլի ասորւոյ եպիսկոպոսի:

Իսկ Հարէլին զայն լուեալ, փութանակի հասանէր առ Դանիէլն, և նախ ինքն տեղեկանայր ի Դանիէլէ նշանագրոյն, և ապա առեալ ի նմանէ առաքէր առ արքայն յերկիրն Հալոց, ի հինգերորդի ամի թագաւորութեան նորա՝ ի նա հասուցանէր: Իսկ արքային հանդերձ միաբան սրբոյն Սահակաւ և Մաշթոցիւ՝ ընկալեալ զնշանագիրսն ի Հարէլէն, ուրախ լինէին:

Ապա առեալ երանելի հոգաբարձուացն զյանկարծագիւտն, խնդրէին հայցէին ևս յարքայէ մանկունս մատաղս, որով զնշանագիրսն մարթասցեն: Եւ յորժամ բազումք ի նոցանէ տեղեկանային, ապա հրաման տայր ամենայն ուրեք նովին կրթել. որով և յաստիճան իսկ վարդապետութեան գեղեցիկ երանելին հասանէր. և իբրեւ ամս երկու կարգեալ զվարդապետութիւն իւր. և նովին նշանագրովք տանէր:

Իսկ իբրեւ ի վերայ հասեալ թէ չեն բաւական նշանագիրքն՝ ողջ ածել զսիւղորայս և զկապս հայերէն լեզւոյն, մանաւանդ զի և նշանագիրքն իսկ յայլոց դպրութեանց քաղեալք և յարուցեալք զիպեցան:

Յետ այնորիկ դարձեալ կրկին անգամ ի նոյն հոգս դառնային, և նմին ելս խնդրէին ժամանակս ինչ: Վասն որոյ առեալ երանելոյն Մաշթոցի դաս մի մանկտուոյ՝ հրամանաւ արքայի, և միաբանութեամբ սրբոյն Սահակայ, և հրաժարեալք ի միմեանց համբուրիւ սրբութեանն՝ խաղայր գնայր ի հինգերորդ ամի Վռամշապհոյ արքային Հալոց. և երթեալ հասանէր ի կողմանս Արամի՝ ի քաղաքս երկուս Ասորոց, որոց առաջինն Եդեսիա կոչի, և երկրորդն Ամիդ անուն: Ընդդէմ լինէր սուրբ եպիսկոպոսացն, որոց առաջնոյն Բարիլաս անուն և երկրորդին Ակակիոս, հանդերձ

կղերականօքն և իշխանօքն քաղաքին պատահեալ, և բազում մեծարանս ցուցեալ հասելոցն, ընդունէին հոգաբարձութեամբ, ըստ Քրիստոսի անուանելոցն կարգի:

Իսկ աշակերտասէրն վարդապետին զտարեալսն ընդ հւր յերկուս ըաժանեալ, զոմանս յասորի դպրութիւնն ղարգէր, և զոմանս յունական դպրութիւնն, անտի ի Սամուսատական քաղաքն գումարէր. և նորա իւրովք հաւասարօք զսովորականն առաջի եղեալ զաղօթս և զտքնութիւնս և զպաղատանս արտասուալից, զխստամբերութիւնս, շնոգս զաշխարհահեծս, յիշելով զասացեալսն մարգարէին, եթէ «Յորժամ հեծեծեսցես, չայնժամ կեցցես»:

Եւ այնպէս բազում աշխատութեանց համբերեալ վասն քիւրոյ ազգին բարեաց ինչ օճան գտանելոյ: Որում պարգևէր իսկ վիճակ յամենաշնորհողէն Աստուծոյ, հայրական շափուն ծնեալ ծնունդս նորոգ և սքանչելի սուրբ աջոյն իւրով, նշանագիրս հայերէն լեզուին: Եւ անդ վաղվաղակի նշանակեալ անուանեալ և կարգեալ, յօրինէր սիղոբայիւք և կապօք:

Եւ ապա հրաժարեալ չեպիսկոպոսացն սրբոց, հանդերձ օգնականօք իւրովք իջանէր ի քաղաքն Սամուսացւոց, յորում մեծապատիւ իսկ չեպիսկոպոսէն և յեկեղեցւոյն մեծարեալ լինէր: Եւ անդէն ի նմին քաղաքի գրիչ ոմն հելլենական դպրութեան Հոսիանոս անուն գտեալ, որով զամենայն ընտրութիւնս նշանագրոյն՝ զնրբագոյնսն, զկարճն և զերկայնն, զառանձինն և զկրկնաւորն, միանգամայն յօրինեալ և չանկուցեալ, ի թարգմանութիւն դառնալին հանդերձ արամբք երկուք, աշակերտօքն իւրովք, որոյ առաջնոյն Յովհան անուն կոչէին, չեկեղեաց գաւառէն, և երկրորդին Յովսէփ անուն՝ ի Պաղանական տանէն: Եւ եղեալ սկիզբն նախ Յուսկացն Սողոմոնի, որ ի սկզբանն իսկ ծանօթս իմաստութեանն ընծայեցուցանէ լինել, ասելով եթէ «Ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ»: Որ և գրեցաւ ձեռամբն այնորիկ գրչի, հանդերձ ուսուցանելով մանկունս գրիչս նմին դպրութեան:

Ապա յետ այնորիկ առնոյր թուղթս յեպիսկոպոսէ քաղաքին, և հրաժարեալ ի նոցանէ հանդերձ ամենայն իւրովքն, բերէր առ եպիսկոպոսն Ասորոց: Որ յորոց նախ քնկալն եղև, առաջի արկեալ նոցա զնշանագիրն աստուածատուր, վասն որոյ բազում իսկ գովութիւնք յեպիսկոպոսաց սրբոց և յամենայն եկեղեցեաց բարձրանային ի փառս Աստուծոյ և ի մխիթարութիւն աշակերտելոցն ոչ սակաւք: Յորոց թուղթս աւետագիրս հանդերձ շնորհատուր պարգևօքն և յամենայն իւրաջիւքն, ի շնորհացն Աստուծոյ ճանապարհորդ լինէր, զօթեանօք անցեալ աջողութեամբ և հոգելից ուրախութեամբ եկեալ հասանէր ի Հայաստան աշխարհն, ի կողմանս Այրարատեան գաւառին, առ սահմանօք Նոր քաղաքին, ի վեցերորդ ամի Վռամշապհոյ արքային Հայոց Մեծաց:

Եւ արդ եկեալ յիշելին մերձ ի թագաւորական քաղաքն, ազդ լինէր թագաւորին և սրբոյ եպիսկոպոսին: Որոց առեալ զամենայն նախարարագունդ աւագանւոյն ամբոխ, ի քաղաքէն ելեալ, պատահէին երանելոյն՝ զափամբ Ռահ գետոյն: Եւ զցանկալի ողջոյնն միմեանց տուեալ, ուստի և բարբառօք ցնծութեան և երգօք հոգևորօք և բարձրագոյն օրհնութեամբք ի քաղաքն դառնային, և զաւուրս տօնական ուրախութեամբ անցուցանէին: Եւ ի ձեռն առեալ այնուհետև աստուածագործ մշակութեամբ զաւետարանական արուեստն՝ ի թարգմանել, ի գրել և յուսուցանել:

Յայնմ ժամանակի երանելի և ցանկալի աշխարհս Հայոց, անպաշտան սքանչելի լինէր, յորում անկարծ ուրեմն օրէնսդէսոյց Մովսէս՝ մարգարէական դասուն, և յառաջադէմն Պաւղոս՝ բովանդակ առաքելական գնդովն, հանդերձ աշխարհակեցոյց աւետարանաւն Քրիստոսի, միպնգամայն եկեալ հասեալ ի ձեռն երկուց հաւասարելոցն՝ հայարարաբառք հայերէնախօսք գտան.

Անդ էր այնուհետև սրտալիր ուրախութիւն և ակնավայել տեսիլ հայերւոյն: Քանզի երկիր, որ համբաւուցն անգամ օտար էր կողմանցն անոցիկ, յորում ամենայն

Աստուծոյ: Եւ գտեալ զայր մի թարգման վրացերէն լեզուին, որ անուանեալ կոչէր Զաղայ, այր գրագէտ և ճշմարտահաւատ. հրաման տայր անուհետեւ արքայն Վրաց՝ ի կողմանց կողմանց, և ի խառնադանջ գաւառաց իշխանութեան իւրոյ՝ ժողովել մանկունս՝ տալ ի ձեռն վարդապետին: Զոր առեալ արկանէր ի բովս վարդապետութեանն: Իսկ իբրեւ ընդ ամենայն տեղիս Վրաց կարգեալ զգործ աստուածապաշտութեանն, այնուհետեւ դառնայր չերկիրն Հայոց:

Ապա դարձեալ ելանէր շրջել գտեղեօք կարգելեօք և զգաւառօքն աշակերտելովք աշխարհին Հայոց, զուարթացունել, նորոգել, հաստատել: Խորհուրդ առնոյր այնուհետեւ վասն կէս ազգին Հայոց, որ էր ընդ իշխանութեամբ թագաւորին Հոռոմոց: Եւ փութացեալ գնայր հանդերձ աշակերտօք բազմօք, անցանել ի կողմանս Յունաց: Հասանէին ի թագաւորակաց քաղաքն Կոստանդինական, զորմէ իսկոյն պատմէին յարքունիսն. և մտեալ առաջի պատուական աթոռոյն՝ յանդիման լինէր աստուածակարգ թագաւորացն և հայրապետին: Եւ ապա ցուցեալ կալսերն զպիտոյիցն զհանդամանս և առեալ զանընդդիմակաց հրամանն հանդերձ սակերօք կալսերադիր նշանակելովք՝ վասն մանկուոյն յաշակերտութիւնն, առ ի կէս ազգէն Հայոց ժողովելոյ: Փալին հասանէին ի համադիր կողմանս, և անդէն վաղվադակի պատահեալ սպարապետին Հայոց, հանդերձ սակերօք կալսեր յանդիման լինէին: Եւ նորա առեալ սակերս կայսերական նշանօք, փութայր վաղվադակի զհրամանն կատարել. և հրեշտակս արձակեալ անուհետեւ ի գաւառս կէս ազգին Հայոց, իշխանութեանն կալսեր, բազմութիւն մանկըւոյ ժողովել:

Յայնմ ժամանակի եկեալ գիպէր նմա այր մի երէց աղուան ազգով, Բենիամէն անուն. և նորա հարցեալ և քննեալ զբարբարոս զբանս աղուաներէն լեզուին, առնէր ապա նշանագիրս:

Յետ այնորիկ հրաժարեալ՝ բազում աշակերտօք գայր անցանէր ի կողմանս Հայոց Մեծաց. և հասեալ ի նոր քա-

դաքն, յանդիման լինէր սրբոյ եպիսկոպոսին Սահակայ և
թագաւորին Հայոց, որում անուն Արտաշէս կոչէին:

Գաղարէր անդ աւուրս ինչ և ապա չետ այնորիկ հրա-
ժարեալ գնալ ի կողմանս Աղուանից. և երթեալ իջանէր
յաշխարհն. և հասեալ ի թագաւորական տեղիսն, տեսանէր
զսուրբ եպիսկոպոսն Աղուանից, որում անուն Երեմիա կո-
չէին, և զնոցին թագաւոր՝ որում Արսիւաղ էր անուն: Ապա
հարցեալ ի նոցանէ, առաջի եղեալ վասն որոյ եկեալն էր:
Տային հրաման՝ ի գաւառաց և ի տեղեաց իշխանութեանն
իւրեանց, բազմութիւն մանկանց՝ յարուեստ դպրութեանն
ածել:

Խաղացեալ գալր ի կողմանցն Աղուանից, անցանել
յաշխարհն Վրաց. և հանդէպ հասեալ գալր Գարդմանական
ձորոյն: Ընդ առաջ լինէր նմա իշխանն Գարդմանից, որում
Խուրս կոչէին, առաջի դնէր զանձն վարդապետին, հան-
դերձ իշխանութեամբն իւրով. առաւելագոյն իսկ վայելեալ
ի հիւթ և ի պարարտութիւն վարդապետութեանն, չուղար-
կէ զերանելին՝ ուր և երթալոցն էր:

Իսկ նորա անցեալ դիմեալ ի կողմանսն, առ որով
ժամանակաւ Արձիւղ անուն թագաւորեալ Վրաց, որոյ առա-
ւելապէս պալծառացուցեալ ծաղկեցուցանէր զվարդապե-
տութիւնն. և նորա շրջեալ զամենայն աշակերտօք, պատ-
ուիրեալ կալ ի ճշմարտութեանն: Յաջնժամ իշխանին Տաշ-
րացւոց՝ որ անուանեալ կոչէր Աշուշայ, ի ձեռն տալր նմա
զանձն ամենայն գաւառովն իւրով. և նորա ամենասփիւռ
վարդապետութիւնն ոչինչ պակասութեամբ քան զայլոցն
գաւառաց անցուցեալ, ինքն դառնայր ի կողմանս Հայոց
Մեծաց:

Յետ այնորիկ ուշ եղեալ երկոցունց երանելեացն՝
զիւրեանց ազգին զդպրութիւն առաւել չարգել և դիւրացու-
ցանել, ձեռն ի գործ արկանէր ի թարգմանել և ի գրել
մեծն Իսահակ՝ ըստ յառաջագոյն սովորութեանն: Որոց
դարձեալ դէպ լինէր եղբարս երկուս չաշակերտացն՝ յու-
ղարկել ի կողմանս Ասորոց, ի քաղաքն Եդեսացւոց, զՅով-

սէփ և երկրորդն Նզնիկ անուն, յԱյրարատեան դաւառէն, ի Կողբ գեղջէ, զի յասորական բարբառոյն զնոցին հարցն սրբոց զաւանդութիւնս՝ հայերէն գրեալս դարձուցեն:

Իսկ թարգմանչացն հասեալ՝ ուր առաքեցանն և կատարեալ զհրամանսն, և առ պատուական հարսն առաքեալ, անցեալ գնային ի կողմանս Յունաց, ուր և ուսեալք և տեղեկացեալք, թարգմանիչս կարգէին ըստ հելլենական լեզուին: Յետ այնորիկ հաստատուն օրինակօք աստուածատուր գրոցն և բազում շնորհագիր հարց յետ այնր աւանդութեամբք գային երևելով աշխարհին Հայոց, և առաջի գնէին հարցն գրեցեալ կտակարանսն:

Իսկ երանելոյն Սահակայ զեկեղեցական գրոց գումարութիւնն՝ կանխաւ [ի] յունական բարբառոյն ի հայերէն դարձուցեալ, և բազում ևս զհայրապետաց սրբոց զճշմարիտ զիմաստութիւնն: Դարձեալ յետ այնորիկ առեալ հանդերձ Նզնակաւ՝ զյառաջագոյն զյանկարծագիւտ զփութանակի զթարգմանութիւնս, հաստատէր ճշմարիտ օրինակօք բերելովք, և շատ ևս մեկնութիւն գրոց թարգմանէին: Նւ այնպէս զամենայն ժամանակս իւրեանց՝ լընթերցուածս գրոց ծախէին հարքն՝ զտիւ և զգիշեր:

Ապա յետ դարձեալ՝ այնպիսի առաւել և բարձրագոյն վարդապետութեամբն՝ սկսեալ երանելոյն Մաշթոցի ճառս յաճախագոյնս, դիւրապատումս, շնորհագիրս, բազմադիմիս վարդել և յօրինել, լի ամենայն ճաշակօք: Նւ այնպէս զամենայն կողմանս Հայոց, Վրաց և Աղուանից, զամենայն ժամանակս կենաց իւրոց, զամառն և զձմեռն, զտիւ և զգիշեր, անվեհեր և առանց յապաղելոյ իսկ:

Յետ այնորիկ դէպ լինէր նովին ճշմարտութեամբ՝ երանելոյն Սահակայ լցեալ աւուրբք երկայն ժամանակօք, և վայելչացեալ աստուածաբեր պտղոցն բարութեամբք, յառաջնումն ամի Յազկերտի՝ որդւոյ Վռամայ՝ թագաւորի կացելոյ ի Պարսից աշխարհին, ի Բաղրաւանդ դաւառի, ի գիւղ Բլրոցաց, ի կատարել ամսեանն Նաւասարդի, որպէս և զօր ծննդեան երանելոյն յիշէին, յերկրորդ ժամու աւուրն, ի

շտաման անուշահոտ իւղոյն, հանդերձ աստուածահաճոյ
լօթիւք՝ ծերունւոյն ի Քրիստոս աւանդեալ:

Իսկ երանելի զուգականին լուեալ, զՄաշթոցէ ասեմ,

ազում անձկացրեաց տրտմութեամբ և արտօսրագութ ող-
բովք և ծանրաթախիծ ողովք պաշարեալ դնէր: Անդէն ի
մեմին ամի, յետ ամսոց վեցից անցելոց վախճանի երանե-
լոյն Սահակայ, լինէր հանդերձ սրբով վարդապետով բա-
նակն Հայոց Սյրարատեան ի Նոր քաղաք, և նովին հոգե-
կրօն վարուք հասանէր սրբոյն քրիստոսակոչ կատարումն,
յետ սակաւ ինչ աւուրց հիւանդութեանն, յերեքտասանե-
րորդում ամսեանն Մեհեկանի: Զոր առեալ Վահանայ և
Հմայեկի կազմութեամբ վախճանելոյ, հանդերձ աշխարհա-
կան ամբոխիւ, սաղմոսիւք և օրհնութեամբ, և հոգևոր ցըն-
ծութեամբ, կանթեղօք վառելովք և ջահիւք բորբոքելովք և
ամենայն լուսաճաճանչ գնդիւն, յՕշականն ելանէին, և անդ
ի մարտիրոսարանն մատուցեալ, զօրինաւոր յիշատակն
և կատարեալ:

Իսկ յետ երից ամաց անցելոց, յաջողեցան Վահանայ
և Ամատունւոյ խորան սքանչելի կանգնել, տաշածոյ վիմօք
քանդակելով և ի ներքսագոյն խորանին զսրբոյն հանգիստն
յօրինեալ:

Եւ արդ լինի համար հաւատոց երանելոյն ամք քա-
ռասուն և հինգ. և ի դպրութենէն Հայոց մինչև ցվախճան
շարբոյն՝ ամք երեսուն և հինգ:

Կորիւն

9.

ՏԵՍԻԼՔ ԲԱՂԱԲԱՅ

Ազգի ազգի տեսիլք մոլեգինք լինին ի քաղաքս բա-
ղումս, և յայգուէ մինչև ցերեկոյ միտ եղեալ պշուցեալ
հային իբրև ի դարման իմն և ի կերակուր աչաց ցանկու-
թեամբք բնակիչք նոցա, և լսել անդադար զձայնս աղտե-

զի երգոց՝ որ ընուն արկանեն ի լսելիս նոցա զյիշատակս
բազմաց աղտեղութեանց, որ մտանեն բունեն յըշտեմա-
րանս սրտից և մտաց. և այնպէս անյազ են լսել զլուրն
փնասակար: Եւ այլք՝ որ ոչ էին անդր մօտ, երանի ևս տան
բազմամբոյս ժողովոցն, որ երթեալ կցորդեալ կոպնեալ կան
առ փնասակարսն: Եւ կէսքն զշահ ևս վաճառացն, զոր ժո-
ղովեն միշտ ի հրապարակաց, թողուն և երթան անդր դա-
տարկանան. և կէսքն զգործ արուեստից, որ գտանեն զդար-
ման կենաց իւրեանց: Եւ այսու ամենայնիւ սնոտի ցան-
կութեամբ զաւուրս կենաց ժամանակաց իւրեանց յունայ-
նութիւն և ի սնոտիս ծախսն:

Եւ զայն ոչ առնուն ի միտ, թէ գուսանութիւնն
իւրովք պատիր արուեստիւք զապականութեան նշանակ
գործէ ի տեսողս իւր, և իրք առականաց են անդ, որոց
առաջի ամենայն մարդկան դնին ծանակութիւնքն: Եւ այն-
պէս միաժողով միանգամայն նստին բազումք դեգերեալք
ժամանակեալք ի մի ժամադրութիւն՝ լսել և տեսանել զա-
պականութիւն աղտեղութեանց: Զի ձայնք երգչացն պէս-
պէս նուագովք գեղգեղեալք, և բարբառք լորստացն տեղի
ապականութեան և աղտեղութեան յիշատակեն ի միտս նո-
ցա: Եւ յորժամ ծնծղայքն և տաւիղքն բարբառեսցին,
առաւել ևս յաթիոս և յակճիոս կան ընկճեալք, զի զօրի-
նակ կերպարանաց նոցա նկարեսցեն յանձինս իւրեանց:

Բարսի Վեցօրեայք, էջ 66

10.

ԲԱՐԻ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ Է ՆՈՎ

Բարի և դեղեցիկ է ծով ի խաղաղ ժամանակի, յոր-
ժամ հանդարտացեալ կայցէ լալեաց և ի մրրկաց ի պարզ և
յստակ ժամանակի. յորժամ միտ եղեալ նայիցիս ընդ ծի-
ծաղել ջուրց նորա, որ լազգի ազգի գոյնս ցուցանեն
դերփն երփն նարօտուց, մերթ ծիրանուոյ, մերթ կապու-

տակի, մերթ սևաներկ երանգաց. և յորժամ քաղցրաշունչ սողոխ վէտս վէտս զմկանունսն ճօճեալ ճեմեցուցանիցէ. յորժամ ոչ բռնութեամբ օդոյ յանդգնութեան ծփեալ կոծիցէ զերկիր՝ զիւր դրացի, այլ խոր խաղաղութեամբ և ջերմեռանդ սիրով դիրկս արկեալ պատեալ կայցէ զցամաքաւն:

Առաջին գեղեցկութիւն ծովու ալս է, զի նա է ակն մեծ խոնաւութեան ջուրցն բազմութեան, և յաներևոյթ և յանդունդս են գնացք իւրոյ յորդութեան, որպէս յայտ առնեն փորուածք երկրի և ցնցղկաձե երակք՝ որ են ի միջի նորա: Զի ջուրք ծովու փորեն ծակոտեն զերկիր, որ և գնան ի նմա մանուածապատ շրջանօքն, շրջին կոծին ընդ վայրս բազումս, մինչ քամին պարզին աղի ճաշակքն և դառնութիւնք, և ապա բխեն ի ներքոյ ի վեր քաղցր և անուշ ճաշակօք, և առնին ըմպելի ուրախարար ամենայնի, որ գեռան յերկիր:

Բարի և գեղեցիկ է դարձեալ ծով, վասն երազընթացն գնացից ջուրցն անդնդոցն, որ պայմանաւոր չափով բաժանին բաշխին ընդ ամենայն կողմանս, լինել հանգիստ ամենայնի: Բարի և գեղեցիկ է դարձեալ ծով, որ ասպնջական է հիւրամեծար գետոց բազմաց, որ յամենայն տեղեաց մտանեն ի նա: Առնու ամփոփէ զամենեսին, և ինքն կայ ի նոյն սակի և ի նոյն սահմանի առանց թերութեան, յաւելուածութեան: Բարի և գեղեցիկ է դարձեալ ծով, զի նա է ակն գլխաւոր՝ ջուրցն օդոց, որ պարզին ելանեն ի նա ճառագայթիւք արեգական, յառնուլ ընդ աղօտ ի նուրբ ջերմութեամբն քաղցրացուցանել զջուրսն քաղցրացուցիչ տապոյն, որ ձգին ելանել ի բարձունս վերինս: Եւ առնուն ջերմութիւն ի տապոյն արեգականն, և ապա դառնան հովանան հովանեօք ամպոց, որ զնոսա ընդունին, ի շնչել հողմոց ամպավարաց, և ապա գան հասանեն ջուրքն լինել յանձրես, թանան զերկիր և արբուցանեն գնա:

Բարի և գեղեցիկ է դարձեալ ծով, զի է պատճառք բարի, զի պնդէ ամրացուցանէ զկղզիսն՝ որ ի միջի նորա,

և պահին առանց փնասու, և առանց նենգութեան կերակրի
ի նմանէ իբրև ի ցամաքի, և առնին ի նմա գեղեցիկ օթե-
ւանք տեղւոյն ի տեղի, և ի հանգիստ աշնոցիկ, որք շրջի
ի նմա:

Բարի և գեղեցիկ է դարձեալ ծով, զի է պատճառ
բարի. քանզի նովին ընտրին և սահմանին աշխարհք ի
միմեանց: Եւ է դարձեալ ճանապարհ յատակեալ ի շահ վա-
ճառականաց, և ամենայն կերպարանօք լցուցիչ է կարօ-
տութեան մարդկան: Շահ մեծաշահ է մեծատանց՝ բերելով
զվաճառն ազգի ազգի, դարմանիչ և կերակրիչ է աղքա-
տաց, զի գտանեն ի պատճառս նորա զպէտս կարօտու-
թեան կենաց իւրեանց:

Եւ ես զի՞նչ իցեմ տկար մի տառապեալ՝ կալ ճշգրի-
տիւ պատմել զմեծապայծառ գեղ վայելչութեան ծովու:

Բարսղի Վեցօրեայք, էջ 78—80.

11.

ՓԱՌՔ ՄԱՐԴԿԱՆ

Ամենայն մարմին խոտ է և ամենայն վայելչութիւն
մարդոյ իբրև զծաղիկ խոտոյ: Եւ արդ միտ եղեալ նաչես-
ցուք, զի սակաւօրեայ կարճակեաց նուազ ուրախութեամբ
է ազգ մարդկան. զի ամենայն հանգիստք և ամենայն
ուրախութիւնք նոցա ի սակաւ աւուրս և ընդ հուպ ժա-
մանակս սպառեալ պակասին. իբրև դալարի բուսեալ և իբ-
րև զխոտ ծաղկեալ թառամեալ խամրին, և ամենայն վայ-
ելչութիւն նոցա իբրև զերազ թռանի: — Նաչեսցուք աշու-
հետև և ընդ մարդ ի ժամանակ ողջութեան. զի արդ է առողջ
մարմնով, զուարթ երեսօք, գունեան գունով, հզօր զօրու-
թեամբ, զուարճալից բերկրութեամբ, կայտառ ի մանկու-
թեան, շոյտ յերիտասարդութեան, գրգեալ գրգանօք, փափ-
կասուն, փափկակեաց, բարեկեցիկ, դիւրասնունդ, երանիկ,
երջանիկ, չարալօժար և մեղսասէր: Եւ աշու ամենայնիւ

մինչ դեռ զուարճացեալ վայելէր՝ յանկարծակի վաղվաղա-
կի հասանէ ի թշուառութիւն, վատէ ի զօրութենէ, անկա-
նի ի կենաց, ծնդի, ծիւրի, հիւանդութեամբ ջերանի, չաղ-
թի և թերեւս սակաւակեաց աւուրբք վճարի:

Նայեաց դարձեալ ընդ մեւս ևս՝ որ սմին նման է.
մեծատուն ընչաշատ, խաշնաւէտ, նշանաւոր, երևելի, տէր
ծառայից և աղախնեաց, յոր եկեալ յեցեալ և թիկունս
արարեալ վասն մեծութեան՝ օտարաց և պանդխտոց. կէսքն
շութափեն, կէսքն հպատակութիւն մատուցանեն, կէսքն
սեղանակիցք լինին, կէսքն ակնառութիւնս կատարեն,
կէսքն առաջի սուրհանդակք, կէսքն յետոյ ունին պատիւ,
ընթանան աստի և անտի, շուրջանակի բարեկամք և բա-
րեասացք, և բազում ազգատոհմս և թալրաթոռք: Եւ նորա
այսպէս թուի, եթէ նորա է աշխարհս գոյիւ իւրով. և այս-
պէս խաղացեալ երթան զհետ նորա բազմամբոյն ժողո-
վուրդք մարդկան. զոմանս ի գործ առնէ, զոմանս ի ճա-
նապարհ, և բազումք անդէն շուրջ զնովաւ նմին սպասիկք.
և ամենեին նախանձելի է ամենեցուն, որ պատահին նմա:

Յաւել դարձեալ ի վերայ այսր մեծութեան զիշխա-
նութեանն մեծութիւն և զպատիւս արքունականս, լինել
զօրագլուխ զօրաց, հրամանատար ազգաց, դատաւոր քա-
ղաքաց, առնուլ յանձն և պատուեալ յօրինեալ սպասուք, հրա-
պարակացն յարդարելոյ, փողոցացն զարդարանաց, ճանա-
պարհացն յատակելոց, գռեհացն մաքրեցելոց, յօրինեալ կար-
գօք սպասաւորացն՝ որ կարգեալ տողեալ երթան զերկայ-
նաձիգ հրապարակսն:

Եւ այսպէս խաղացեալ երթան մեծաւ շքով և բազում
պատուով. քարոզքն առաջի աղաղակեն, մի մի զգեղգեղեալ
բարբառսն նուագեն, որոտան, հնչեն, լնուն աղաղակաւ
զհրապարակսն: Աստի անտի նուիրակք հպարտացեալք ամ-
բարհաւաճեալք ստիպեն ճեպեն, զխառնաղանձ ամբոյն
ի բաց պարզեն. նկարեալ ունին չաչս և յերեսս զահ և
զերկեղ սպառնալեացն, արկանել շտապ տագնապի ամենե-
ցուն, որ խառնիթուռն նոցա ի դիմի հարկանիցին: Անդ

են տեսիլք ահագինք և արհաւիրք սրտաբեկութեան, կապանք շղթայից և պէսպէս կերպարանք հարուածոց, տանջանք ազգի ազգի, մահք դառնաշունչք. և ժողովք ռամիկ մարդկան սրտաթափ սրտաբախ լինին յահէն և յերկիւղէն ի միոջէ ի վիշապաշունչ բարբառոյն՝ իւրեանց ազգին և նմանոյ: Եւ այլ զի՞նչ ևս:

Յետ այսր ամենայնի գայցէ հասանիցի ի վերայ հպարտացեալ աչաց ամբարտաւանին, յանկարծակի ի միում գիշերի հասանի ցաւ յանկարծակի իբրեւ զնետ մոլորական, և ջերմ և տենդ տապախառն իբրեւ զհուր բորբոքեալ հնոցի: Սկսանի աչսուհետեւ մերթ յօրանջել յողն երթալ, մերթ ձգտել պարապատել: Եւ անդէն վաղվաղակի իբրեւ ժամադիր ժամանակաւ բառնան կեանք հպարտացելոյն, և իջանէ լինի հող ի բարձրացեալ հպարտութենէ. ելանէ ի բնակութենէ մարդկան, հեռանայ ի կենդանեաց և ի բաղձամբոխ ժողովրդոց, որով ամբարհաւաճեալ մեծամտէր. և այն ամենայն մեծասպաս փառաւորութիւնքն իբրեւ զերազ թռանին:

Բարսիլի Վեցօր. էջ 85—6.

12.

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՎԱԿԱՆ

Զիցէ՞ արդեք տեսեալ քո ի բարձրաբերձ բարձրավանդակաց զդաշտ ընդարձակ և մեծանիստ, յորում վարիցին հարկիք եզանց ի բացավայրի ուրեք. զիմրդ արդեւք թուեսցին քեզ հանդերձ եզնողաւն՝ որ վարիցեն զնոսա, այլ թերեւ իբրեւ զմրջիւնս գետնադնացս, յօդոյ անտի՝ որ այլալեւաց զտեսիլ աչաց քոց:

Եւ կամ չիցէ՞ տեսեալ ի գլխոյ բարձրացեալ լերինն զծով մեծ իւրով մեծանիստ լայնութեամբն, և հալեցեալ պշուցեալ ընդ նա և ընդ կղզիսն, որ իցեն ի միջի նորա, ժրչափ ինչ փոքր արդեւք երեսցին քեզ մեծութիւնք նո-

քա. և կամ չորչափ սակաւութիւն տեսանիցես զմեծութիւն նաւու, որ բարձեալ բերիցէ աղխաղխեալ օղբրձեալ զբազմաշահ վաճառսն, հանդերձ սպիտակ առաքաստիւն՝ որոյ խորշ առեալ՝ գոգ գործեալ տանի զնա յարշաւանի, ճեմեալ ճօճեալ ի վերայ վայելուչ ջուրցն մկանաց. այլ թերեւ իբրեւ զձագ մի աղաւնոյ տեսանիցես զնաւն ակաղձուն, յայլայլել օդոյն՝ որ քալքալէ զտեսիլ աչացդ լուսաւորաց, որ ոչ ետ ճշգրտիւ նշմարել զտեսիլ իրացն լուսաւորաց, քանզի չառնի բաւական լոյս աչացն զհեռաւորսն իբրեւ զմօտաւորս տեսանել: Զի զլերինս բարձունս և զմեծամեծս, որ զատեալ և մեկնեալ են ի միմեանց խորածորովք, յորժամ հալեցեալ տեսանիցեմք ի հեռաստանէ, այնպէս տեսանիցեմք՝ եթէ շրջանս առեալ գայցեն շուրջ զմեւք. քանզի այլալի տեսիլ աչացն երկնահայեաց տարածիւք, և վատէ զօրութիւն լուսոյն աչացն, և ոչ կարէ ճշգրտիւ նըշմարել զխորածորոցն անջրպետսն: Եւ ոչ զկերպարանս և զնշմարանս տարերցն կարէ նկատել հաւաստեալ ի հեռաստանէ, զի աշտարակքն չորեքկուսիք՝ բոլորակք երեւին, և այնպէս թուին՝ թէ շուրջ գայցեն. և մեծութիւնք ետեղակալք տարերց ի բացուստ իբրեւ շարժունք երեւին, և ոչ որպէս հաստատեալ կան ի տեղւոջ՝ նովին կերպարանօք երեւին ի հեռաստանէ:

Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է, եթէ մեծ է արեգակն ըստ վկայութեան գրոցն, որ եղև ի վերայ նորա, և բիւրապատիկ և անբաւ մասամբք մեծ է քան զայն, որչափ երևի: Եւ յայսմ օրինակէ յայտնի ի միտ առ՝ զինչ չափ է մեծութեան նորա. տես ճրչափ բազմութիւն աստեղաց են յերկինս, և ընդ ամենեւեան ոչ են բաւական լուսաւորել զտխուր տրտմութիւն գիշերոյն, և արեգակն միայն միով անձամբ, յորժամ երևի և տարածեսցէ ի վերայ օդոյ զլոյսն, զամենայն սահմանս աշխարհիս միանգամայն լուսաւորէ, և զաչս ամենայն տեսողաց՝ որ ի նորա հանդիպութիւնն կարկառեալ յառեալ հալեսցին: Նա և մինչ չև երևեալ և ընդ երկիր ծաւալեալ իցէ քաղցրահայեաց ճառագայթիւքն,

ուածս անուանեալ՝ անյիշատակ առնել, ջնջել ի միջոյն
Ապա ինքն իսկ թագաւորն խաղայր գնայր ամենայն զօ-
րօքն հանդերձ ի Վաղարշապատ քաղաքէ՝ երթալ յԱրտա-
շատ քաղաք, աւերել անդ զբազինսն Անահտական դիցն,
և որ յերազամոյն տեղիսն անուանեալ կայր: Նախ դիպեալ
ի ճանապարհի երազացոյց երազահան պաշտաման Տրի-
դից, դպրի գիտութեան քրմաց, անուանեալ Դիւան զրչի
Որմզդի, ուսման ճարտարութեան մեհեան. նախ ի նա-
ձեռն արկեալ՝ քակեալ այրեալ աւերեալ քանդեցին:

Ուր և երևեալ կերպարանեալ դիւացն ի նմանութիւն
առն և ձիոյ բազմութեան, կազմութեան գնդի և հետեա-
կազօրու, մկնդաւորք և ուռնաւորք, առաջի ընթացեալք ի
կերպարանս մարդկան նմանութեան, նիզակօք և նշանօք,
ի դէն և ի դարդ վառեալք, մեծաւ գոչմամբ զաղաղակ
հարեալ՝ փախստեալք յԱնահտական մեհեանն անկանէին,
ուստի ընդ հասեալսն մարտ եղեալ կռուէին. նետս անոյժս
և քարավէժս թանձրատարափս ի վերուստ ի շինուածոցն
ի խոնարհ զմարդկաւն ցնդէին: Իսկ Գրիգոր՝ իբրեւ տեսեալ
զայն, դիմէր ի դուռն մեհենին և ամենայն շինուածք մե-
հենին ի հիմանց զդրդեալ տապալեցան. և լուցեալ լան-
կարծօրէն փայտակերտն հրդեհեցաւ և ծուխն ծառացեալ
մինչև յամպս հասանէր: Իսկ մարդկանն հասելոց անդէն
քանդեալ զհիմունս մնացեալս աւերէին, և զգանձսն մթե-
րեալս՝ աղքատաց, տառապելոց և չքաւորաց մասն հանէին:
Եւ զդաստակերտսն և զսպասաւորսն քրմօքն հանդերձ և նո-
ցին գետնովքն և սահմանօքն ի ծառայութիւն նուիրեցին
եկեղեցւոյ սպասաւորութեան:

Եւ երթայր հասանէր ի Դարանաղեաց գաւառն, զի և
անդ զանուանելոցն զսուտ աստուածոցն զբազինսն կոր-
ծանեսցեն, որ էր ի գեօղն Թորդան, մեհեան անուանեալ
սպիտակափառ դիցն Բարշամինայ: Նախ զնա կործանէին,
և զպատկեր նորին փշրէին. և զգանձսն ամենայն, զոսկ-
ւոյն և զարծաթոյն, աւար հարկանէին և զայն աղքատաց
բաժանեալ բաշխէին: Եւ զգեօղն ամենայն դաստակերտօքն

հանդերձ և սահմանօքն յանուն եկեղեցւոյն նուիրէին։...

Ապա երթեալ հասանէր յամուր տեղին անուանեալ Անի, ի թագաւորարնակ կայեանսն հանգստոցաց գերեզմանաց թագաւորացն Հալոց։ Եւ անդ կործանեցին զբազինն Զեա դիցն Արամազդայ, հօրն անուանեալ դիցն ամենայնի։ Եւ անդ կանգնեալ զտէրունական նշանն, և զաւանն ամրականաւն հանդերձ ի ծառայութիւն եկեղեցւոյն նուիրէին։

Եւ ապա յետ այսորիկ անդէն ի սահմանակից գաւառն Եկեղեաց ելանէր։ Եւ անդ երևեալ դիւացն ի մեծ և ի բուն մեհենացն Հալոց թագաւորացն, ի տեղիս պաշտամանցն, յԱնահտական մեհենին, յերէզն աւանի։ Ուր ի նմանութիւն վահանաւոր զօրու ժողովեալ դիւացն մարտընչէին, և մեծագոչ բարբառով զլերինս հնչեցուցանէին։ Որք փախստական եղեալք, և ընդ փախչելն նոցա կործանեալ բարձրաբերձ պարիսպքն հարթեցան։ Փշրէին զոսկի պատկերն Անահտական կանացի դիցն, և ամենեին զտեղին քանդեալ վատնէին, և զոսկին և զարծաթն աւարտեալ։ Եւ անտի ընդ գետն Գայլ յայնկոյս անցանէին, և քանդէին զՆանէական մեհեանն դստերն Արամազդայ ի թիւն յաւանի։ Եւ զգանձս երկոցուն մեհենացն աւարեալ ժողովեալ՝ ի նուէր սպասուց սուրբ եկեղեցւոյն Աստուծոյ թողուին տեղեօքն հանդերձ։

Եւ այսպէս ի բազում տեղեաց բառնալին զգայթակեցուցիչսն անմռունչս, զձուլեալսն, կռեալսն, կոփեալսն, քանդակեալսն, անպիտանսն, անօգուտսն, փասակարսն, արարեալսն անմտութեամբ ցնորելոց մարդկան։

Գայր հասանէր ի Մրհական մեհեանն անուանեալ զրդւոյն Արամազդայ, ի գիւղն՝ զոր Բազայառիճն կոչեն ըստ պարթևարէն լեզուին։ Եւ զայն ի հիմանց բրեալ խլէին, և զգանձսն մթերեալս աւար հարկանէին և աղքատաց բաշխէին, և զտեղիսն նուիրէին եկեղեցւոյ։...

Լուաւ Գրիգորիոս, թէ Վահէվանեան մեհեանն մնացեալ է չերկրին Տարօնոյ, մեհեանն մեծագանձ, լի ոսկւով

և արծաթով, և բազում նուէրք մեծամեծ թագաւորաց ձեռնեալ անդ. ութերորդ պաշտօն հռչակաւոր, անուանեալ Վիշապաքաղն Վահագնի, յաշտից տեղիք թագաւորացն Հայոց Մեծաց, ի սնարս լերինն Քարքեայ, ի վերայ գետոյն Եփրատայ, որ հանդէպ հայի մեծի լերինն Տաւրոսի, որ և անուանեալ ըստ չաճախաշատ պաշտաման տեղեացն՝ Յաշտիշատ: Զի յայնժամ դեռ ևս շէն կային երեք բազինք ի նմա. առաջին՝ մեհեանն Վահէվանեան, երկրորդն Ոսկեմօր Ոսկեծին դից, և բազինն իսկ չաչս անուն անուանեալ Ոսկեհատ Ոսկեմօր դից. և երրորդ՝ մեհեանն անուանեալ Աստղեան դից, Սենեակ Վահագնի կարդացեալ, որ է ըստ յունականին Ափրոդիտէս: Արդ՝ դիմեաց դալ սուրբն Գրիգորիոս, զի քանդեսցէ և զայն ևս, զի տակաւին իսկ տգէ մարդիկ խառնակութեան զոհէին յայս բազինս մնացեալ:

(Ազարանգեղոս).

17.

Հ Ր Գ Ն Հ

Իցէ՞ տեսեալ, յորժամ հրդեհ զմեծամեծ տանց հարկանիցի, զիարդ ցոլանայ բոցն և ծուխն և անդր յերկինս կցի, և չիք որ ժտի մատչել և զչարն շիջուցանել. այլ ամենայն ոք ընդ անձին ճեպի և զիւրն միայն գիտէ. և հրդեհն ոչ մեղմով, այլ սաստիկ զամենայն ճարակեսցի. և բազում անգամ ամենայն քաղաքն շուրջ կայցէ և տեսողք ևեթ չարեացն լինիցին, և ոչ զօրավիգն և օգնականք: Եւ անդ իցէ տեսանել, զի ոչ ինչ օգուտն լինիցին որ շուրջն կայցեն. այլ իւրաքանչիւր ոք զձեռս ձգիցեն, և նոցա՝ որ առ ժամայն իցեն եկեալ, գտեղն իմն ցուցանիցեն, կամ ընդ պատուհանս զբոցն ցոլացեալ, կամ զգերանսն՝ որ հապ կիսալրեաց անկանիցին, կամ ողջոյն իսկ զփողոցսն՝ որ միանգամայն ի սեանցն և ի մութից զերծանիցին և յերկիրն կործանիցին: Իցեն թերեւ և բազումք յանդդունք

և ի վսեր եկեալք՝ որ և մօտ իսկ ժտիցին ի հրդեհ շին-
ուածոցն հասանել. ոչ զի ձեռն տայցեն և զհարն շիջուցա-
ցանիցեն, այլ զի ցանկալի իմն զտեսիլն համարիցին, յոր-
ժամ ի մօտոյն ստուգ կարիցեն նշմարել, որոց մինչ ի
բացեայն կային, չերևէր անալէս: Եւ անտի զի՞նչ օգուտ
գտանիցեն, բայց թէ միայն փնաս: Եւ եթէ գեղեցիկ ևս և
մեծամեծ շինուածքն իցեն, զանց համարին եղուկ և ողորմ,
բազում արտասուաց արժանի: Նա և է իսկ ողորմ տեսիլ.
քանզի սիւնքն հանդերձ հաւեղազէս խոյակօքն մանրիցին
և ի չատակսն կործանիցին. և իցէ ինչ բազում՝ զոր ինքեանք
բեկտիցեն, կէսն ի հրոցն անբեցի և կէսն շինողացն
ձեռքն մղիցեն ընկենուցուն, զի մի ևս քան զևս սաստիկ
ջամբ հրոցն լինիցի: Անդ իցէ տեսանել և զբազում պատ-
կերսն՝ զոր ազգի ազգի նկարուք քանդակեալ դրօշեալ,
յորժամ ձեղունքն բանալցեն և մերկ յարկացն լինիցին,
բազում անշքութեամբ մերկացեալ խանձատեալ նշաւակ
կացցեն. և զազգի ազգի զհանդերձսն, և զոսկեղէն և զար-
ծաթեղէն անօթսն, զոր չանկարծ ուրեք տանուտէրն հան-
դերձ իւրով միայն ամուսնոյն տեսանէր, սապատք հան-
դերձիցն և խնկոցն կաւշարայք ի մարմարակուռ սենեակսն
յերփներփ կճէիցն դրուագացն՝ ամենայն միանգամայն ի
միոյ հրոցն գոհիկ կաճառանոց լինիցի:

Եւ հասանէ տեսանել այնուհետև աղբակիրս որթա-
ւորս թիաւորս զամենեան խառն և անհարց ի ներքս
մտեալ: Եւ այլ ինչ ոչ իցէ անդ տեսանել, բայց միայն
ջուր և հուր և կաւ և մոխիր և զփայտսն թերայրեացս:

Ոսկերեան, Եփես. էջ 781— 2.

18.

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ԶԻՈՅ

Դճւ ագուցեր ձիոյ զօրութիւն և զգեցուցեր զրահ ընդ
պարանոցաւ նորա: Մրկեր զնովաւ սպառազինութիւն, և

նեղ և նուրբ ձայնիւ հայցէին հայթայթանս ծարաւոյն
 գտանել, և ոչ ոք էր որ տայր. իսկ կէսք չարապէս վիրա-
 ւորեալք, և ի ձայնէ պակասեալք, ուժգնակի շնչէին. և
 այլք ընդ փողիցն զենեալք՝ կիսամեռ գոլով, դժուարաւ
 խռնչէին. իսկ ոմանք ի դժուարին խոցուածոցն մարման-
 ջեալք՝ աքսոտէին ոտիւք, և եղնգամբ ձեռացն զերկիր դափր
 հատանէին: Բայց առ նոսա և այլ ահագին էր տեսիլ տե-
 սանել, որ և զքարինս անգամ և զայլ անշուշտ արարածս
 շարժէին ի յողբս և ի հառաչանս. քանզի անօրէնքն յոր-
 ժամ զգերիսն հանին ի լեռնէն, զտղայս առեալ ի զրկաց
 ծնողացն՝ յերկիր ընկեցին, որովք ի բազմութենէ նոցա
 եռայր առհասարակ տեղի բանակի նոցա: Ոմանք յանկե-
 լոցն զքարի հարեալ սատակէին, և կիսոց կուշտքն պա-
 տառեալ, և փորոտիքն յերկիր հեղեալ. իսկ զկենդանեացն
 զկառաչ ճր լսելիք տանել կարէին: Քանզի որ հետիոտիւք
 ընթանալ կարէին, այսր անդր յածելով զմօրս իւրեանց
 խնդրէին, յորոց ի բարձրաձայնութենէ լալեացն՝ արձա-
 գանգ լերինն զհետ հնչէին. իսկ այլք որք չև ևս էին հաս-
 տատեալք յոտս, ի գուճս սողալով կառաչէին. իսկ որք
 քան զնոսա ի տխեղծ հասակին, ոտիւք զերկիր հարկանէին.
 և ի սողալոյն պակասեալք ի ձայնս, ոչ կարէին արտաքս
 բերել զհագագն. և այսպիսի ողորմագին ձայնիւք և ան-
 հատ աղաղակաւ՝ զգառանց բերէին զնմանութիւն, որ դե-
 ուղեռ ի մարցն բաժանեալ՝ ի հորձիցն ելեելս առնէին
 վասն անժոյժ գոլոյ բնութեանն. և անդադար զօղանջիւք
 վիրաւորէին զօդն, և ձանձրացուցանէին զլսելիս լսողացն:

Լասիվեցի, էջ 50—51.

5.

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ձայն հառաչանաց հեծութեան սրտի՝ ողբոց աղաղա-
 կի քեզ վերընծայեմ, տեսողդ գաղտնեաց. և մատուցեալ

եղեալ ի հուր թախծութեան անձին տողորման՝ զպտուղ
ըղձից ճենճերոյ սասանեալ մտացս, բուրվառաւ կամացս
առաքել առ քեզ: Այլ հոտոտեսցիս, հայեսցիս, գթած, քան
ի պատարագն բոլորապտուղ մատուցեալ ծխոյն բարդու-
թեան: Ընկալ զսակաւամասնեայ բանիցս յօդուած քեզ ի
հաճութիւն և մի ի բարկութիւն:

Այն զի ծով է ինձ ծփանաց կենցաղոյս բերմունք
յոյժ նմանագոյն: Երբում կոհակօք բազմօք անթիւ դիմեց-
մանց տատանեալ հոգիս ի յայսմ աշխարհի մարմնոյս շին-
ուածով իբր ի նաւակի: Քանզի մինչդեռ չուէի ես յանհո-
գութեան անտարակոյսն վստահութեամբ, դոյզն կասկած
արկածից ի միտ բերելով առ խտրոց փոքր միջոցին, որ ի
մէջ հանգստեանն և աշխատութեանն, իբր այն թէ հասեալ
իցեմ, ձմեռն յամարանի բքաբեր հողմով ժամանեալ երեք-
ալեանն դիմակցութեամբ ամբոխեաց զհանդարտութիւնն:
Ուստի նաւն ի բախմանէ վայրենի ալեացն խորտակեցաւ:
Թեոցն ձեռնարկութիւն քաջքայեցաւ, կայմն ամբարձման
ի կաջից իւրոց խլեցաւ, առագաստին թռչարան յանկար-
կատելի ծուէնս պատառեցաւ, շինուածոյն շուք անզարդե-
ցաւ, առասանք ձգողականացն խզեցաւ, տեսարան գլխոյն
դիտակի խոնարհեցաւ, ապաւանդակին պարան կտրեցաւ,
ապաւինութիւն խարսխին լուծաւ, լուծք ստուարք ամո-
լիցն կցորդութեան բաժանեցան, սամիք ուղղչացն հետոց
զալարեցան, լաստ հիմանն հաստարանի ընկղմեցաւ, դե-
կացն կառուցմունք անդրէն սուզան, չուոցն լարմարու-
թիւնք պակասեցան, ողնափալտին պատսպարան իսկոյն
բեկաւ, կապարանք զստին հաստուածոյ լօշատեցաւ, գոգք
ամփոփման ծոցոյն կազմածոյ անարգեցան, խելք շրթանցն
եզերաց խախտեալ ոստեաւ, պաղպաղունք բաղմականացն
անկեալ բարձաւ, վանդակապատին վայելչութիւն յատա-
կեցաւ, գահաւորակին հանգստարանն շփոթեցաւ, մածմունք
տախտակաշարք ի միաբանութեանց միմեանց անջատե-
ցան, հեղոյսք պնդման բեռացն քարշեցան: Արգասիք

իրին լիշատակարան ողբոց ինձ նմանեցաւ: Նաւուդիդն
հանդէպ նաւին գեգերեալ ողբայ, ձեռն ի ծնօտի եղեալ,
արտասուաց գետս իջուցանէ: Նշմարք սակաւ մնացուածոցն՝
ի ծայրից ծփմանց ազդելոյ ծովուն, իբր խողխողեալ բա-
նաւոր, ողորմագին թախծանօք հեծէ:

Գր. Նաւեկացի, 1, 25.

ԳԻՆԸ 1-ԻՒ. 50-Կ.

504,

A $\frac{11}{135}$

~~58~~

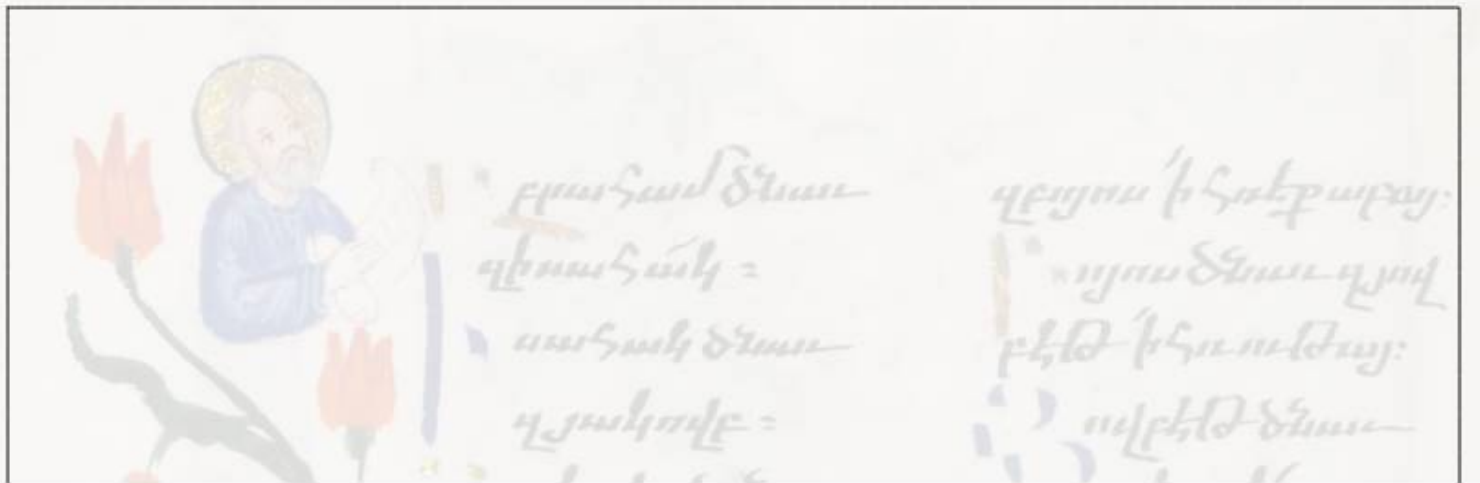
Ր. ԱՇԱՐՅԱՆ

Хрестоматия древн. армянского языка
Гиз ССРА Эривань 1936

ՀՐ. ՍՃԱՌԵՍՆ

ԳՐԱԲԱՐԻ
ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ՊԵՏԶՐԱՏ

www.eGrabar.com

